

”EI MULLA OLIS TÄÄLLÄ
OIKEESTAAN KETÄÄN ILMAN MUN
KUMMIKERHETTÄ”

Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia
Helsingin Diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnasta

Jennika Solih

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Solih, Jennika. ”EI MULLA OLIS TÄÄLLÄ OIKEESTAAN KETÄÄN ILMAN MUN KUMMIKERHETTÄ”. Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen kummiperheteroiminnasta. Kevät 2017. 70 sivua, 11 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää yksin Suomeen tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen järjestämästä kummiperheteroiminnasta ja sen merkityksestä kotoutumiselle ja hyvinvoinnille. Tavoitteena oli myös selvittää, onko kummiperheteroiminnassa alaikäisten turvapaikanhakijoiden kokemusten perusteella jotain kehittämiskohteita. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Helsingin Diakonissalaitoksen Perhetalkoot-hankkeen kanssa.

Opinnäytetyön aineistonhankintamenetelminä käytettiin kyselylomaketta ja puolistrukturoitua ryhmähaastattelua. Kyselyyn vastasi yhteensä 22 kummiperheen saanutta alaikäistä turvapaikanhakijaa, jotka olivat iältään 14–17-vuotiaita. Lisäksi haastattelin heistä neljää. Aineisto kerättiin joulukuussa 2016 ja tammikuussa 2017. Aineiston analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii kotoutuminen, johon hankin tietoa aiemmista tutkimuksista ja lainsäädännöstä. Tämän lisäksi teoreettisessa osuudessa perehdyttiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin liittyvään kirjallisuuteen, tilastoihin ja heitä koskevaan lainsäädäntöön.

Opinnäytetyön tulosten mukaan lapset kokivat kummiperheteroiminnan hyvin merkitykselliseksi. Kotoutumisen edistämiseksi keskeisimpinä koettuja asioita olivat mahdollisuus päästä osaksi suomalaista perhe-elämää ja arkea, suomen kielen oppiminen ja uusien sosiaalisten suhteiden luominen. Lapset kokivat yksinäisyydentunteensa vähentyneen, mikä toimi välineenä hyvinvoinnin lisääntymiselle. Lapset korostivat kummiperheen tärkeyttä elämässään. Epätietoisuus tulevaisuudesta ja sen mukanaan tuoma ailahteleva mieliala loivat haasteita ihmissuhteisiin, ja lapset kantoivat huolta kummiperheensä mahdollisesta loukkaamisesta esimerkiksi tapaamisista perueissaan. Kummiperheen kanssa vietetty aika ja heidän kanssaan käydyt keskustelut esiintyivät erityisen tärkeässä roolissa lasten kotoutumiseen ja hyvinvointiin liittyen.

Alaikäisten kotouttamistyössä on tärkeää huomioida luottamusta tukevien ihmissuhteiden ja tunnesiteiden merkitys. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat tarvitsevat erityistä tukea kokonaisvaltaisen kotoutumisen edistämiseksi. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää kummiperheteroimintaa kehitettäessä sekä suunniteltaessa kotoutumista tukevaa toimintaa alaikäisille turvapaikanhakijoille.

Asiasanat: alaikäiset turvapaikanhakijat, yksintulleet, kotoutuminen, kotouttaminen, hyvinvointi, vapaaehtoistyö

ABSTRACT

Solih, Jennika. "AS A MATTER OF FACT I WOULD HAVE NO ONE HERE WITHOUT MY SPONSOR FAMILY". Experiences of Helsinki Deaconess Institute's sponsor family activities by unaccompanied refugee minors. Spring 2017. 70 pages, 11 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services, Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to find out experiences of sponsor family activities organized by Helsinki Deaconess Institute and solve out how activities effects minor asylum seekers integration and well-being. The aim was also to find out if there is some development items in these activities. The thesis has been carried out in co-operation with Helsinki Deaconess Institute's project called Perhetalkoot.

The thesis material procurement methods were questionnaire and interview. Questionnaire replies were received from a total of 22 minor asylum seekers, aged revising 14–17, who had own sponsor family. In addition I interviewed four of them. The data were collected in December 2016 and January 2017. The contents of the analysis method was used for the analysis of the material. Theoretical frame of thesis was integration. In addition to this, the theoretical part was devoted to the literature, previous studies, statistics and legislation relating to unaccompanied refugee minors.

According to the results of the thesis, sponsor family activities was very significant for children. In order to promote the integration, key arguments were able to get into Finnish family life, learning the Finnish language and the creation of new social relations. Children experienced the loneliness feelings were decreased which worked as a tool for the welfare. Children underlined the importance of the sponsor families in their lives. Uncertainty about the future and fluctuating mood created challenges for human relations. Children were carrying concern not to hurt their sponsor families for example when cancelling the meetings with them. The time spent and the discussions with the sponsor family appeared to have very important role in children's integration and welfare.

In integration of minors it's important to consider the importance of human relationships and emotional support. Unaccompanied refugee minors are in need of special support in order to promote their overall integration. The results of this thesis can be used in the development of sponsor family activities and when planning integration activities to unaccompanied refugee minors.

Keywords: under aged asylum seekers, unaccompanied refugee minors, integration, well-being, voluntary work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO JA TAUSTA	6
2 TURVAPAIKAN HAKEMINEN SUOMESTA	8
2.1 Turvapaikanhakija	8
2.2. Turvapaikkaprosessi	8
2.3 Perheenyhdistäminen	10
3 YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA	12
3.1 Alaikäinen turvapaikanhakija	12
3.2 Alaikäisten turvapaikanhakijoiden majoitus ja huolenpito	14
3.3 Turvapaikanhakijalasten hyvinvointi	15
4 KOTOAUTUMINEN SUOMEEN	18
4.1 Kotoutuminen	18
4.2 Kotouttaminen	19
5 KUMMIKERHETOIMINTA OSANA KOTOAUTUMISPROSESSIA	21
5.1 Helsingin Diakonissalaitoksen Perhetalkoot-hanke	21
5.2 Kummiperheprosessi	21
5.3 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys	23
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
6.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	24
6.2 Alaikäiset turvapaikanhakijat tutkimuksen kohderyhmänä	24
6.3 Aineistonhankintamenetelmät	26
6.3.1 Kyselytutkimus	26
6.3.2 Puolistrukturoitu ryhmähaastattelu	27
6.4 Tutkimusaineiston analysointi	29
6.5 Eettisyys ja luotettavuus	30
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	33
7.1 Vastaajien esittely	33
7.2 Suomalainen perhe-elämä ja yhdessäolo	34
7.3 Suomen kieli ja kulttuuri	36
7.4 Yksinäisyudentunteen vähentyminen	39
7.5 Kummiperheen merkitys lapsen elämässä	40
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	43
9 POHDINTA	46

LÄHTEET	49
LIITE 1: KYSELYLOMAKE	56
LIITE 2: SUOSTUMUS KYSELYTUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA	58
LIITE 3: HAASTATTELU	59
LIITE 4: SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA	60
LIITE 5: TIEDOTE EDUSTAJILLE	61
LIITE 6: YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT 2014	65
LIITE 7: YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT 2015	66
LIITE 8: YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT 2016	67
LIITE 9: PARASTA KUMMIPERHEEN KANSSA	68
LIITE 10: HAASTAVINTA KUMMIPERHEEN KANSSA	69
LIITE 11: VÄITTÄMIÄ KUMMIPERHETOIMINNASTA	70

1 JOHDANTO JA TAUSTA

Sotien ja vainojen seurauksena kymmenet miljoonat ihmiset ovat joutuneet pakenemaan kodeistaan, mikä on saanut aikaan valtavan muuttoliikkeen kohti Eurooppaa. Vuonna 2015 turvapaikka- ja pakolaistilastoissa tapahtui tilastohistorian suurin piikki, kun Suomeen saapui ilman huoltajaa yhteensä 3024 alaikäistä turvapaikanhakijaa. Vastaava luku vuodelta 2014 on 196. Monet syyt, kuten Suomen kiristynyt maahanmuuttopoliittikka ja tiukentuneet ehdot perheenyhdistämisen mahdollisuuksille, ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että vuoden 2016 vastaava luku on 401. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Yksintulleiden alaikäisten määrää kuvaavat tilastot löytyvät opinnäytetyöni liitteistä 6, 7 ja 8.

Kotouttamistoimenpiteet ovat olleet kovan paineen alla Suomeen saapuneen suuren pakolaismäärän takia. Maahanmuuttajien joukossa ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevat lapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä, ja he tarvitsevat erityishuomiota kotoutumista suunniteltaessa (Helander & Mikkonen 2002, 11). Monet heistä ovat kohdanneet terroritekoja, sotaa, pakolaisuutta tai luonnonkatastrofeja. Käsitys siitä, että pystyy itse vaikuttamaan omaan elämäänsä ja on mahdollisuus olla aktiivisesti mukana ympäröivän yhteisön toiminnoissa, lisää sopeutumista edistäviä prosesseja. Myös luottamusta tukevat ihmissuhteet ja tunnesiteet edesauttavat sopeutumista traumaattisten kokemusten jälkeen. (Haravuori, Marttunen & Viheriälä 2016, 91–97.)

Helsingin Diakonissalaitoksen lapsi- ja perhetyössä vapaaehtoistoimintaa koordinoiva ja kehittävä Perhetalkoot-hanke käynnisti helmikuussa 2016 uuden toimintamuodon, kummiperhetoiminnan. Toimintamalli on melko yksinkertainen: saatetaan yhteen suomalainen perhe ja alaikäinen turvapaikanhakija. Näin luodaan lapselle mahdollisuus päästä osaksi suomalaista perhe-elämää ja arkea. Samalla lapsi oppii suomen kieltä ja saa ympärilleen turvallisia aikuisia. Toiminnan tavoitteena on lisätä yksintulleiden turvapaikanhakijalasten hyvinvointia sekä tukea heidän kotoutumistaan. Aktiivisia perheitä oli tutkimushetkellä 47, joissa kummilapsina oli yhteensä 50 turvapaikanhakijaa. Kummilapset ovat kotoisin Afganistanista, Somaliasta ja Irakista.

Olin etukäteen päättänyt, että opinnäytetyöni tulisi liittyä maahanmuuttaja- ja kotouttamistyöhön. Syynä tähän olivat aiemmat opintoni, oma mielenkiintoni ja kotouttamisen ajankohtaisuus. Tutkiessani kotoutumiseen liittyviä hankkeita törmäsin kummiperhetoimintaan ja olin yhteydessä hankkeen työntekijöihin. Päädyin suorittamaan hankkeeseen kymmenen viikon pituista työharjoittelua loka-joulukuussa 2016. Harjoitteluni aikana sovimme, että teen opinnäytetyöni kummiperhetoiminnasta. Opinnäytetyölle oli selkeä tarve, sillä kummiperhetoimintaa ei ole aiemmin arvioitu tai dokumentoitu kirjallisen työn muotoon.

Koska opinnäytetyöni tarkoitus oli tuottaa tietoa kummiperhetoiminnan vaikutuksista kotoutumiseen ja hyvinvointiin, rajasin sen koskemaan nimenomaan kummiperheen saaneita lapsia eikä sen aikana kerätty aineistoa kummiperheisiin liittyen. Työni aineisto pohjautuu lasten omiin kokemuksiin, joita keräsin kyselylomakkeella ja ryhmähaastatteluilla. Kuinka kummilapsi kokee kummiperheen hyödyttäneen hänen kotoutumistaan vai kokeeko hän siitä olleen lainkaan hyötyä uuteen maahan sopeutumisessa? Onko toiminnassa haasteita, joihin hankkeen työntekijöiden tulisi reagoida? Näihin kysymyksiin opinnäytetyöni pyrkii vastaamaan erityisesti lapsen omaa ääntä ja kokemusta kuunnellen.

Helsingin Diakonissalaitoksen eettinen toimikunta puolsi tutkimuslupahakemustani. Heiltä saadun lausunnon perusteella kansainvälisen suojelun ja integraation palvelualuejohtaja myönsi minulle opinnäytetyötäni varten tutkimusluvan joulukuussa 2016.

2 TURVAPAIKAN HAKEMINEN SUOMESTA

2.1 Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan ulkomaalaista henkilöä, joka hakee kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Suomessa kansainvälistä suojelua voi hakea rajalla Suomeen saavuttaessa tai välittömästi Suomeen saapumisen jälkeen. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 2011.) Kaikilla on oikeus hakea turvapaikkaa, eikä rajavartiolaitos saa käännyttää turvapaikanhakijaa rajalla. Päätöksen Suomeen jäämisestä tekee Maahanmuuttovirasto. (Helander & Mikkonen 2002, 38.)

Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle myönnetään turvapaikka. Pakolaisaseman myöntämiseen vaaditaan aina perusteltu aihe pelätä joutua vainotuksi. Pakolaisaseman saa myös YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiseksi katsoma henkilö, jolle on myönnetty oleskelulupa vastaanottavan valtion pakolaiskiintiössä. Suomen pakolaiskiintiö on viime vuosina ollut 750–1050 henkilöä. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Turvapaikanhakijoita koskevia lakeja sovelletaan alaikäiseen henkilöön lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaisesti lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia edistäen sekä lapsen etu huomioon ottaen (Lastensuojelulaki 2007).

2.2. Turvapaikkaprosessi

Turvapaikanhakuprosessia säätelevät erilaiset lait, joiden puitteissa päätöksiä tehdään. Suomi on myös allekirjoittanut useita kansainvälisiä sopimuksia ja sitoutunut noudattamaan niitä. YK:n pakolaissopimus (1951) määrittelee pakolaisuuden kriteerit ja pakolaisten oikeudet ja luo näin valtioille velvollisuuden suojella vainon kohteeksi joutuneita. Tärkein turvapaikanhakuprosessia säätelevä laki Suomessa on ulkomaalaislaki (2004), jota on viimeisen vuoden aikana päivitetty useita kertoja.

Suomessa maahanmuuttopolitiikasta vastaa sisäministeriö, jonka alaisuudessa toimivat viranomaiset tekevät maahanmuuttoa koskevia päätöksiä. Turvapaikkaa koskeva hake-

mus on jätettävä poliisille tai rajavartiolaitokselle maahan saavuttaessa. Turvapaikkatutkinta alkaa viranomaisten tekemästä selvittelytyöstä, jossa pyritään keräämään tietoa hakijan henkilöllisyydestä, matkareitistä sekä perheenjäsenistä. Varsinaisen turvapaikkapuhuttelun suorittaa Maahanmuuttovirasto, joka pyrkii suullisesti selvittämään mahdollisimman tarkasti perusteet turvapaikkahakemukselle. (Kuosma 2016, 20–41.)

Turvapaikkahakemus arvioidaan ja ratkaistaan jokaisen hakijan kohdalla yksilöllisesti. Ratkaisussa huomioidaan hakijan selvitykset hänen olosuhteistaan lähtömaassa sekä eri lähteistä hankitut tiedot kyseisen valtion oloista. Jos viranomainen on vakuuttunut hakemuksen uskottavuudesta ja suojelun tarpeesta, hakijalle myönnetään oleskelulupa. Jos hakemus hylätään, tehdään päätös hakijan käännättämisestä tai maasta karkottamisesta. (Kuosma 2016, 32–41.) YK:n pakolaissopimuksen (1951) mukaan, turvapaikkaa hakava ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa vaino rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Suomen kiristynyt pakolaispolitiikka on ollut otsikoissa etenkin irakilaisten kohdalla: YK:n pakolaissopimuksesta huolimatta Suomesta tehdään poliisin saattamana yksittäisiä pakopalautuksia Irakiin lähes viikoittain (Manner 2017). Lasta ei koskaan saa palauttaa kotimaahansa, ellei siellä ole tiedossa vastaanottavaa henkilöä, joka pystyy huolehtimaan hänestä (Juvonen 2012, 90).

Turvapaikkamenettelyssä on myös tilanteita, joissa vastuu hakemuksen käsittelystä määräytyy muilla perusteilla ja siirtyy toisen valtion hoidettavaksi. Vastuunmäärittämisasetusta eli Dublinin sopimusta noudatetaan kaikkien EU-maiden lisäksi Sveitsissä, Norjassa ja Islannissa. Dublinin sopimus mahdollistaa turvapaikanhakijan palauttamisen toiseen sopimusmaahan, mikäli hän on aiemmin oleskellut siellä. Oleskelu saadaan selville sormenjälkirekisterin avulla, johon on tallennettu turvapaikkaa hakeneiden ja unionin ulkorajan laittoman ylityksen takia pidätettyjen henkilöiden sormenjäljet. Lähtökohta vastuunjaolle on, että se maa, joka on eniten myötävaikuttanut hakijan EU-alueelle saapumisessa, on velvollinen tutkimaan perusteet turvapaikalle ja tarjoamaan suojelua. Jos ilman huoltajaa saapuva lapsi hakee turvapaikkaa, mutta hänen perheenjäsenensä oleskelevat jossain toisessa sopimusmaassa, on kyseinen maa vastuussa myös lapsen hakemuksen käsittelystä. (Juvonen 2012, 111–113.)

Kansainvälisen suojelun perustella myönnettäviä oleskelulupia ovat turvapaikka ja toissijainen suojelu. Ulkomaalaislain (2004) mukaan turvapaikan voi saada, jos hakijalla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa lähtömaassaan vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteensä vuoksi. Jos edellytykset turvapaikalle eivät riitä, hakijalle voidaan myöntää toisijaista suojelua. Perusteita toissijaiselle suojelulle ovat esimerkiksi hakijaa uhkaava kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu hänen kotimaassaan. Aiemmin oleskeluluvan on voinut saada myös humanitaarisen suojelun perusteella, mutta 16.5.2016 alkaen se poistui käytöstä kiristyneen turvapaikkapolitiikan seurauksena. Humanitaarista suojelua on voinut saada, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät ole täyttyneet, mutta hakija ei ole voinut palata kotimaahansa sen huonon turvallisuustilanteen vuoksi. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

Oleskelulupa on aina aluksi määräaikainen ja pituudeltaan yleensä vuoden mittainen. Seuraava oleskelulupa voidaan myöntää enintään neljäksi vuodeksi, minkä jälkeen on mahdollisuus hakea joko pysyvää oleskelulupaa tai Suomen kansalaisuutta. Kansalaisuuden voi saada, kun asumisaika Suomessa on yli neljä vuotta, hakijalla on tarpeeksi hyvä suomen kielen taito, hakijan henkilöllisyys on varmistettu, hakija ei ole syyllistynyt rikokseen ja hakijan toimeentulo Suomessa on turvattu. (Maahanmuuttovirasto 2017.)

2.3 Perheenyhdistäminen

Turvapaikanhakijalla ei ole oikeutta perheenyhdistämiseen. Saatuaan oleskeluluvan Suomeen hänen perheenjäsenensä voi hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Hakemuksen jättämiseen liittyvä byrokratia ja kustannukset sekä kiristyneet perheenyhdistämisen ehdot ovat kuitenkin tehneet perheenyhdistämisestä lähes mahdotonta. (Suomen Pakolaisapu i.a.) Kovimmat seuraukset kiristyneessä perheenyhdistämissä politiikassa kohdistuvat yksin Suomeen tullessiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin. Perheenyhdistämistä rajoittava laintulkinta estää lapsen oikeuden perhe-elämään. (Kuusisto-Arponen 2016, 90–92.)

Perheenyhdistämishakemus on tehtävä lähimmässä Suomen suurlähetystössä. Perheenjäsenen on oleskeltava hakemuksen jättömaassa laillisesti hakemusta jätettäessä. Monelle passin tai viisumin hankkiminen on kuitenkin mahdotonta, mikä jo itsessään estää mahdollisuuden hakemuksen jättämiselle. (Suomen Pakolaisapu i.a.) Myös vuonna 2012 käyttöön otettu biometrinen tunnistaminen, eli perhesiteen varmistaminen DNA-tutkimuksella, on lisännyt perheenyhdistämisen vaikeutta. Perheenyhdistämispäätöstä tehdessä arvioidaan perhesiteen todellisuutta, lähtöä edeltäviä olosuhteita ja syitä, jotka ovat pakottaneet alaikäisen jättämään perheensä. (Kuusisto-Arponen 2016, 90–92.)

Vuonna 2016 perheenyhdistämistä vaikeutettiin entisestään asettamalla toimeentuloedellytys, jonka mukaan Suomessa olevan perheenjäsenen tulojen täytyy olla turvattu. Turvattu toimeentulo tarkoittaa, että perheenjäsenellä on oltava riittävät varat itsensä ja perheensä elämiseen Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kahden aikuisen ja kahden lapsen perheen toimeentuloon vaaditaan yhteensä 2 600 euron kuukausitulot. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Nykyisen lainsäädännön mukaan Suomessa elävän lapsen on oltava alle 18-vuotias vielä silloin, kun perheenyhdistämispäätös tehdään. Prosessit kestävät vuosia, joten hyvin todennäköisesti 15–16-vuotiaina saapuvat turvapaikanhakijalapset eivät tule saamaan perhettään Suomeen, vaikka hakemuksen jättäisivätkin. (Suomen Pakolaisapu i.a.)

Vuosina 2014–2016 huoltajuuden perusteella tehtyjä perheenyhdistämishakemuksia jätettiin 80, joista myönteisen päätöksen sai 26 huoltajaa. Vielä vuonna 2013 hakemuksia jätettiin 157, joista oleskelulupa myönnettiin ainoastaan yhdelle alaikäisen huoltajalle. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Hakemusten määrän romahtaminen johtuu ennen kaikkea käytäntöjen tiukentumisesta, eikä se viittaa millään tavoin perheenyhdistämistarpeen vähentymiseen (Kuusisto-Arponen 2016, 90–92).

3 YKSINTULLEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT SUOMESSA

3.1 Alaikäinen turvapaikanhakija

Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija -käsitettä ei ole virallisesti määritelty Suomessa (European Migration Network 2009, 9). Lastensuojelulain (2007) mukaan alle 18-vuotias määritellään aina lapseksi. Tämän määritelmän mukaisesti käytän opinnäytetyössäni alaikäisistä turvapaikanhakijoista myös termiä ”lapsi”, koska kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat iältään 14–17-vuotiaita. Useilla lapsilla iän varmistamista hankaloittaa sellaisen henkilöllisyystodistuksen puuttuminen, jonka avulla he voisivat todistaa oman ikänsä. Epäselvissä tapauksissa tehdään iänmääritys, jossa käytetään apuna kliinistä arviointia ja röntgentutkimusta lapsen luustosta ja hampaistosta. (Parsons 2010.) Käytännössä yksin Suomeen saapuneeksi alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi katsotaan henkilö, joka kertoo olevansa alle 18-vuotias ja saapuu maahan yksin tai sellaisen henkilön seurassa, joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa. (European Migration Network 2009, 8.)

YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n arvion mukaan jopa 41 % kaikista pakolaisista on alaikäisiä. Osa näistä lapsista tekee matkaa ilman huoltajaa. (Mustonen 2011, 7.) Englannin kielessä yksintulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista käytetään käsitteitä kuten ”unaccompanied refugee minors” tai ”separated children”. Vapaasti suomennettuna ”unaccompanied” tarkoittaa ilman kumppania tai seuralaista olevaa. Jos lapset ovat matkalla ilman vanhempiaan, voidaan käyttää myös sanaa ”separated” eli erossa. Lapset ovat vanhempiensa lisäksi erossa myös perheestään, kotimaastaan, kielestään ja kulttuuristaan. (Helander & Mikkonen 2002; Björklund 2015.)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet kummiperheen saaneet lapset ovat saapuneet Suomeen vuonna 2015, milloin yksintulleita alaikäisiä saapui yhteensä 3024. Opinnäytetyön liitteet 6, 7 ja 8 osoittavat yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden lukumäärät kuvattuna kuukausittain sekä lähtömaan mukaan vuosilta 2014–2016. Vuonna 2015 eniten alaikäisiä saapui Afganistanista (1915), Irakista (635) ja Somaliasta (253). Näistä maista ovat kotoisin myös kaikki tutkimukseen osallistuneet kummilapset.

Alaikäisten turvapaikkaprosessi etenee muuten samalla tavalla kuin täysi-ikäisten, mutta alaikäisten hakemukset tulisi aina käsitellä kiireellisesti. Kun viranomainen vastaanottaa ilman huoltajaa tulleen lapsen turvapaikkahakemuksen, hänen tulee huolehtia, että lapsi ohjataan alaikäisille tarkoitettuun ryhmäkotiin tai muuhun lapselle sopivaan majoituspaikkaan. (Helander & Mikkonen 2002, 38.) Alaikäisen turvapaikanhakijan oleskelulupa-asiaa käsiteltäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. 12 vuotta täyttänyttä lasta tulee aina kuulla ennen päätöksentekoa, ellei se ole perustellusti tarpeetonta. (Mustonen & Alanko 2011, 17–19.)

Alaikäisen turvapaikkapäätöstä tehdessä voidaan turvautua erilaisiin lisäselvityksiin, joita voivat olla esimerkiksi oikeustieteellinen iänmääritys tai sosiaalityöntekijän antama lausunto lapsen edusta. Ikää arvioitaessa tutkittavalle henkilölle suoritetaan kliininen arviointi, haastattelu ja röntgentutkimukset, joiden perusteella henkilön ikä pyritään selvittämään mahdollisimman tarkasti. (Mustonen & Alanko 2011, 17–19.) Iänmääritys tehdään poliisin, Rajavartiolaitoksen tai Maahanmuuttoviraston pyynnöstä. Syitä annetun iän epäilyyn voivat olla esimerkiksi hakijan ulkoinen olemus tai ikään liittyvässä asiassa annetut epäilyttävät tiedot. Iän selvittäminen on tärkeää, koska se vaikuttaa moneen laissa säädettyihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, kuten lastensuojeluun, oppivelvollisuuteen ja rikosoikeudelliseen vastuuseen. Turvapaikanhakijan ikä ei vaikuta kansainvälisen suojelun perusteisiin eikä arvioon sen tarpeesta. Edellytykset turvapaikkaan ovat samat alaikäisillä ja täysi-ikäisillä. Iänmäärityksiä tehdään suhteellisen harvoin, sillä turvapaikanhakijan ikä selvitetään aina ensisijaisesti asiakirjojen, rekistereiden sekä hakijan kuulemisen avulla. Vuonna 2015 iänmääritys tehtiin 149 turvapaikanhakijalle, mikä oli kaksinkertainen määrä verrattuna vuoteen 2014. Testin perusteella täysi-ikäiseksi osoittautui 62 % hakijoista. (Maahanmuuttovirasto a 2016.)

Käräjäoikeus määrää turvapaikkaa hakevalle alaikäiselle viivytyksettä edustajan, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa. Usein edustaja on sivutoimenaan edustajan tehtäviä hoitava henkilö, eikä tehtävien suorittamiseen ole asetettu ammatillisia vaatimuksia (Juvonen 2012, 90). Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa alaikäistä koskevilla asioilla. Hänen tehtäviinsä ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatusta tai muu huolenpito. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 2011.) Edustajan tulee olla läsnä lapsen turvapaikkatutkintaan liittyvissä kuulusteluissa ja puhutteluissa, joissa sel-

vitetään henkilöllisyyteen, matkareittiin ja maahantuloon liittyviä asioita (European Migration Network 2009, 9). Edustajan tehtävät jatkuvat siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, saa vanhempansa Suomeen tai hänelle määrätään muu laillinen huoltaja (Helander & Mikkonen 2002, 37).

3.2 Alaikäisten turvapaikanhakijoiden majoitus ja huolenpito

Euroopan ihmisoikeussopimus (1999) määrittelee yksilöille oikeuksia ja vapauksia, joita myös Suomi on luvannut noudattaa. Tärkeä erityisryhmä tässä sopimuksessa ovat lapset, jotka poikkeavat aikuisista kehitysvaiheiltaan ja tarpeiltaan. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia ala-ikäisiä lapsia ja sen keskeisiä elementtejä ovat lasten osallisuus, lapsen etu, lapsen hoito ja kunnioitus, yhdenvertaisuus sekä oikeusturva. Sopimuksen mukaisesti kaikilla lapsilla on Suomessa samat oikeudet, mukaan lukien turvapaikanhakijat. (Hakalehto-Wainio 2014.)

Ilman huoltajaa oleva lapsi majoitetaan ryhmäkotiin, tukiasuntolaan tai muuhun lapsille tarkoitettuun majoituspaikkaan. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 2011.) Helsingin Diakonissalaitoksella oli tutkimushetkellä kolme asumisyksikköä yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille. Koko Suomessa vastaavanlaisia alaikäisyksiköitä oli yhteensä 77 (Maahanmuuttovirasto 2017). Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja samoihin terveyspalveluihin kuin kaikki muutkin kunnan lapset. Heillä on myös oikeus osallistua perus- ja esiopetukseen mutta ei oppivelvollisuutta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017).

Alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelevien henkilöiden tulee ottaa työssään huomioon, että suurimmalla osalla lapsista on eriasteisia psykosomaattisia oireita kotimaahan ja pakomatkaan liittyen. Henkilökunnalla on oltava osaamista tukea lapsia, joista monet käyvät turvapaikkaprosessin aikana läpi myös omaa murrosikänsä. Tärkeintä on asenne, jolla lapsi kohdataan. Ensivaikutelma auttaa luottamuksellisen suhteen syntymisessä ja lapsi voi selvitä traumaattisistakin kokemuksista hyvin, jos hänellä on ympärillään luotettavia ja välittäviä aikuisia. (Moghaddam 2011, 106–107.) Suikkasen (2010) tekemässä selvityksessä nousi esiin henkilökunnan tarvitsema tuki työlleen. Työntekijät kuvasivat, että on vaikeaa erotella mikä on nuoruusiän mukaista normaalia

oireilua ja mikä huolirajan ylittävää käytöstä. Työntekijät kaipasivat lisää konsultaatio-apua, jotta ilmenneitä ongelmia voisi pohtia asiantuntijan kanssa.

Selviytymistä tukevat usko tulevaisuuteen, sosiaalinen kanssakäyminen ja mahdollisuus toiminnallisuuteen elämän eri osa-alueilla (Riutamaa 2016). Kaikkiin näihin selviytymistä tukeviin elementteihin turvapaikanhakijalasten kanssa työskentelevillä henkilöillä on mahdollisuus vaikuttaa omalla panoksellaan. Asumisyksiköiden henkilökunnalla tulee myös olla valmius ohjata lasta keskustelemaan kipeistä muistoistaan, kun aika on siihen valmis. Evakkolapsia käsittelevän väitöstutkimuksen mukaan ne lapset, joiden kanssa puhuttiin vaikeista muistoista ja evakkomatkasta, olivat myöhemmin pääsääntöisesti paremmin voivia verrattuna niihin lapsiin, jotka eivät olleet käsitelleet menneisyyttään (Riutamaa 2016).

3.3 Turvapaikanhakijalasten hyvinvointi

Hyvinvointi koostuu monista tekijöistä ja sen määrittelemisen on tästä syystä haastavaa. Hyvinvointi jaotellaan yleensä objektiivisesti havaittaviin oloihin ja subjektiivisiin tuntemuksiin eli koettuun tyytyväisyyteen tai onnellisuuteen (Martikainen 2006, 30). Keskeisiä asioita hyvinvointia määriteltäessä ovat elämänlaatu, elinolot, tulot, koulutus ja terveys sekä yksilön tyytyväisyyden ja onnellisuuden kokemukset (Simpura & Uusitalo 2011). Usein katsotaan, että objektiivinen hyvinvointi, jolla voidaan viitata esimerkiksi varallisuuteen tai asumisoloihin, muodostaa hyvinvoinnin perustan. Vaikka objektiivinen hyvinvointi ei välttämättä takaa subjektiivista hyvinvointia, voi köyhyys heijastua esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin tai tulevaisuutta koskeviin odotuksiin. Huonot asumisolot voivat puolestaan heikentää asukkaiden terveyttä ja näin vaikuttaa hyvinvointiin merkittävästi. (Martelin, Karvonen & Koskinen 2002.) On kuitenkin syytä muistaa, että yksilö voi kokea elämänsä tyydyttäväksi hyvin monenlaisissa olosuhteissa (Martikainen 2006, 31).

Alaikäisistä turvapaikanhakijalapsista puhuttaessa hyvinvointinäkökulmassa tulee huomioida se, että hyvinvoinnin käsite vaihtelee eri aikoina ja eri kulttuureissa. Esimerkiksi terveyteen liittyvät käsitteet ovat kytköksissä erilaisiin ihmiskäsityksiin ja maailmankuvaan. Edellytyksenä hyvinvoinnille voidaan pitää rauhaa, sosiaalista oikeudenmukaisuut-

ta, riittävää koulutusta ja toimeentuloa sekä riittävää ravitsemusta ja tyydyttäviä asu-
misoloja. (MOTY-projekti 2011.) Yksi tärkeä näkökulma turvapaikanhakijalasten hy-
vinvoinnin tarkastelussa on vastaanottavan yhteisön asenne. Riutamaan (2016) väitös-
tutkimuksessa tutkittiin Karjalasta kotoisin olevien evakkolasten tunnemuistoja ja nii-
den vaikutusta myöhempään hyvinvointiin. Tutkimuksen tulosten perusteella ne evak-
kolapset, jotka kokivat tulleen hyväksytyiksi ja saivat lämpimän vastaanoton, selvisi-
vät kotoutumisesta ja myöhemmästä elämästä paremmin kuin kielteisen vastaanoton
kokeneet lapset.

Mielen hyvinvointi voidaan nähdä ihmisen hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn
perustana. Hyvä mielenterveys on voimavara, jonka avulla ihminen voi kokea elämänsä
mielekkääksi, luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita, ilmaista tunteitaan ja toimia aktiivi-
senä yhteisön jäsenenä. Erilaiset häiriöt mielenterveydessä vaikuttavat ihmisen hyvin-
vointiin negatiivisesti ja vaikeuttavat kykyä selviytyä arjesta. (Terveyden ja hyvinvoin-
nin laitos 2014.) Kotoutumiseen liittyy usein stressiä ja ahdistusta, mutta ratkaisevaa on
se, onko kotoutumisprosessia läpi käyvällä henkilöllä stressistä selviytymisen keinoja.
Tästä syystä mielen hyvinvointi on vahvasti kytköksissä kotoutumiseen. (Kerkkänen &
Säävälä 2015, 12–13.)

Useat Suomeen ilman huoltajaa saapuvat turvapaikanhakijalapsen lapset ovat eriasteisesti
traumatisoituneita. Traumatisoivassa tilanteessa lapsi on nähnyt tai kokenut tapahtuman,
johon hän reagoi kokemalla voimakasta pelkoa, avuttomuutta tai kauhua. Traumaattis-
ten tapahtumien johdosta useilla turvapaikanhakijalapsilla esiintyy erilaisia stressioirei-
ta, jotka hankaloittavat arjen toimintoja ja sosiaalisia suhteita. (Mustonen & Alanko
2011, 12–14.) Lapsilla on usein vaikeita muistikuvia sodasta, sillä he ovat saattaneet
joutua näkemään sukulaisensa tai vanhempansa surmatuksi tulemisen tai oman kotinsa
tuhoutumisen (Suikkanen 2010, 42). Lapsilla on ollut monia syitä paeta kotimaastaan.
Yleisimpiä lähdön syitä ovat sota, vaino, pakolaisleirien turvattomuus ja lasten kidutus.
Myös vanhempien kuolema, uhka joutua lapsisotilaaksi, haavoittuminen tai koulutus-
mahdollisuuksien puute ajavat lapsia pakomatulle. Köyhyys ja puute toimivat usein
osasyynä lähdölle. (Mikkonen 2011, 80–81.)

Turvapaikanhakijalapsen lapset saapuvat Suomeen erilaisia reittejä ja osa on ollut pakomatkal-
la jopa vuosia. Matkaan liittyy usein pakoilua ja piileskelyä, minkä vuoksi siihen saattaa

sisältyä voimakkaasti psyykkisesti ja fyysisesti kuormittavia kokemuksia. Osa lapsista on myös saattanut joutua kiinniotetuksi säilöönottokeskuksiin tai vankiloihin. (Mustonen & Alanko 2011, 13.) Lähteenmäen (2013) tekemän väitöstutkimuksen mukaan monet lapset reagoivat voimakkaasti armeijan ja poliisin käytössä olevien ajoneuvojen näkemiseen sekä hälyttimien aiheuttamiin ääniin vielä kuukausia Suomeen saapumisensa jälkeen.

Helsingin Diakonissalaitoksen Kidutettujen kuntoutuskeskuksessa tehdyn selvityksen mukaan alaikäisistä yksintulleista turvapaikanhakijoista 25–34 % arvioidaan olevan traumatisoituneita. Noin 2–5 %:lla heistä oli kidutustrauma ja 3–11 % oli joutunut pakomatalla raiskauksen uhriksi. Yleisimpiä oireita olivat unihäiriöt, erilaiset mielialaioireet, pelko- ja ahdistustilat, muistihäiriöt, keskittymisongelmat, oppimisvaikeudet sekä väkivaltaisuus ja aggressiivisuus. (Suikkanen 2010.)

Traumaattiset tapahtumat saattavat keskeyttää kehitystasolta toiselle siirtymisen. Lapsen tulee tyypillisten kehitystehtäviensä lisäksi selvittää traumaattisten tapahtumien käsittelemisestä. Suorittamatta jääneet kehitystehtävät aiheuttavat pitkällä aikavälillä mielen-terveyteen ja käyttäytymiseen liittyviä häiriöitä. Turvapaikanhakijalasten kanssa on tärkeää muistaa, että traumatisoivien tapahtumien työstäminen vie usein paljon kapasiteettia tiedollisilta ja taidollisilta prosesseilta. Sosiaalinen tuki ja läheiset ihmissuhteet ovat tärkeimpiä selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä. (Peltonen 2011, 59 – 61.)

Lähes kaikki lapset pitävät yhteyttä kotimaassaan tai muualla Euroopassa oleviin perheenjäseniinsä. Yhteydenpito voi luoda lapsen voimaa, mutta se voi olla myös tuhoavaa. Turvapaikanhakijalapset kertovat, että heitä pyydetään usein esimerkiksi lähettämään rahaa kotimaahansa, mikä aiheuttaa heissä stressiä ja ahdistusta. Myös kotimaan konfliktiherkkyys syö turvapaikanhakijalasten energiaa. He ovat jatkuvasti huolissaan yhä maassa olevista perheenjäsenistään sekä heidän turvallisuudestaan ja toimeentulostaan. (Björklund 2015, 42–44.) Yhteydenpito perheeseen on haasteellista, koska internet-yhteys on monissa maissa kallis, eikä lapsella usein ole myöskään rahaa kalliisiin ulkomaanpuheluihin. Yhteydenpidosta voi tulla herkästi yksi lisähuoli lapsen arkeen, mikä kasvattaa ikävää ja yksinäisyydentunnetta entisestään. (Kuusisto-Arponen 2016, 106.)

4 KOTOUTUMINEN SUOMEEN

4.1 Kotoutuminen

Kotoutumisella tarkoitetaan Suomeen muuttaneen ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Kehityksen tavoitteena on saada henkilö osallistumaan työelämään sekä yhteiskunnan toimintaan samalla tukien hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Kotoutumisprosessia on mallinnettu monin eri tavoin, mutta lopulta polku on jokaisella kotoutujalla erilainen, sillä prosessiin vaikuttavat monet eri tekijät.

Vuonna 2015 julkaistun suomalaisen tutkimuksen mukaan kotoutumisen voi jakaa kolmeen vaiheeseen: sopeutuminen, kotoutuminen ja koettu kotona oleminen. Sopeutusvaiheeseen kuuluu havainnointi sekä kaikenlainen uuden oppiminen. Sopeutusvaihe ohjaa orientoitumaan uuteen elinympäristöön. Kotoutumisvaihetta voidaan kutsua aktiivisen toiminnan vaiheeksi, jossa kielen oppiminen, työllistyminen, sosiaaliset verkostot ja irrottautuminen sosiaalietuuksista nousevat keskeisiksi tavoitteiksi. Kotoutumisvaihetta leimaa tarve itsenäiseen elämään ja uuden sekä lähtömaan kulttuurien sulauttaminen yhteen. Päämääränä kotoutumisprosessissa voidaan pitää sellaista elämänvaihetta, jossa Suomeen muuttanut voi kokea olevansa kotonaan Suomessa. (Heino & Veistilä 2016 150–155.)

Forsander (2001, 36–38) esittelee sosiaalipsykologi John Berryn akkulturaatiomallin, joka on eniten siteerattu kotoutumisen malli Suomessa. Berryn akkulturaatiomalli rakentuu neljästä osasta, joita ovat integraatio, assimilaatio, separaatio ja marginalisaatio. Integraatiossa oma kulttuuri sopeutetaan uusiin valtakulttuurin luomiin rakenteisiin, mikä tarkoittaa kulttuuriin sopeutumista niin, että kotoutuja säilyttää piirteitä myös omasta kulttuuristaan. Integraatio on kotoutumisen suotuisin tekijä. Assimilaatiossa kotoutuja ei tuo esille omaa kulttuuritaustaansa tai esimerkiksi omaa kieltään, vaan elää valtakulttuurin mukaisesti toiveenaan kuulua enemmistöön. Separatiossa kotoutuja puolestaan korostaa omaa kulttuuriaan ja eristäytyy valtakulttuurista. Separation yhteydessä voidaan puhua myös segregaatiosta, jossa valtaväestö toimii yksilön tai ryhmän eristäjänä ja pyrkii aktiivisesti estämään heidän integraationsa. Marginalisaatiosta

eli syrjäytymisestä puhutaan silloin, kun kotoutujalla ei ole kontakteja omiin etnisiin ryhmiin eikä valtakulttuurin edustajiin, vaan hän elää yksinään ikään kuin yhteiskunnan laidalla. Tyypillistä akkulturaation etenemisessä on omaksua valtakulttuurista ensin ulkoiset piirteet kuten tavat ja tottumukset, ja vasta sen jälkeen sopeutua valtakulttuurin sisäisiin piirteisiin kuten arvoihin ja normeihin.

<i>Pidetäänkö oman kulttuurisen identiteetin ja kulttuuristen piirteiden ylläpitämistä tärkeänä?</i>			
		KYLLÄ	EI
<i>Pidetäänkö yhteysien ylläpitämistä muihin ryhmiin tärkeinä</i>	KYLLÄ	Integraatio	Assimilaatio
	EI	Separaatio	Marginalisaatio

KUVIO 1: John Berryn akkulturaatiomalli (Forsander 2001, 37)

4.2 Kotouttaminen

Kotouttaminen on kotoutumisen edistämistä ja tukemista monialaisilla toimenpiteillä ja palveluilla (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010). Kotouttamisesta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriö. Vastuu kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta on kuitenkin jaettu yhteisesti ELY-keskukselle ja kunnille. ELY-keskuksen keskeisimpiä tehtäviä ovat kotouttamista säätelevän lainsäädännön toteutumisen valvonta, valtakunnalliset kotouttamiseen liittyvät linjaukset ja kuntien ohjaaminen kotouttamisen toimenpanemisessa. Kunnilla on keskeinen rooli kotouttamisessa. Kunta on velvollinen laatimaan maahanmuuttajalle kotoutumissuunnitelman, jossa määritellään kotoutumisen toteutustapoja ja vastuunjako eri toimijoiden välillä. Kunnilla on vastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Käytännössä kotouttamistoimien saanti vaihtelee kuntien tilanteesta johtuen ja useilla paikkakunnilla esimerkiksi kielikursseille voi olla usean kuukauden jonotusaika. (Siirto & Hammar 2016, 189–191; ELY-keskus 2017.)

Oleskeluluvan saaneelle alaikäiselle laaditaan kotoutumissuunnitelma yhdessä edustajan kanssa. Suunnitelma sovitetaan yhteen muiden alaikäisen asioihin liittyvien suunnitel-

mien kanssa ja sitä tehtäessä on tärkeää huomioida alaikäisen omat mielipiteet ja toivomukset. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Koulunkäynti, harrastukset ja muu vapaa-ajantoiminta tukevat lasten kotoutumista (Työ- ja elinkeinoministeriö i.a). Erityisesti harrastuksista ja niihin liittyvästä sosiaalisuudesta poisjääminen voi johtaa yksinäisyyden ja sivullisuuden tuntemuksiin. Vapaa-aika merkitsee ensisijaisesti joukkoon kuulumisen mahdollisuutta: pääsyä osaksi paikallisia ryhmiä ja yhteisiä tapahtumia. (Harinen, Honkasalo, Souto & Suurpää 2009, 11–12.)

Useat Euroopan valtiot ovat todenneet, että heidän kotouttamisohjelmansa eivät ole olleet tarpeeksi tehokkaita (Launikari & Puukari 2005, 22). Väkilukuun suhteutettuna Suomeen saapui vuoden 2015 aikana EU-maista neljänneksi eniten turvapaikanhakijoita. Suomen valtion heikko taloustilanne asettaa kotoutumista edistäville toimille tiukkoja taloudellisia reunaehdoja ja uusien toimenpiteiden taloudellinen liikkumavara on vähäinen. Hallituksen linja on, että yhteistyötä vahvistetaan ja olemassa olevia palveluita uudistetaan tehokkaammiksi. Suomen kielen, kulttuurin ja tapojen omaksuminen sekä mahdollisimman nopea työelämään pääseminen ovat avainasemassa. Kotouttamisjärjestelmän muuttaminen joustavammaksi ja tehokkaammaksi on koko yhteiskunnan etu, sillä sen vaihtoehtona on oleskeluluvan saaneiden juuttuminen sosiaaliturvan varaan ilman koulutusta ja työtä. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 2016.)

Kotouttamisen neljä tavoitealuetta ovat maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuuksien huomiointi Suomen innovaatiokyvyssä, kotouttamisen poikkihallinnollinen tehostaminen, valtion ja kuntien yhteistyö turvapaikanhakijoiden vastaanottamisessa ja avoin keskustelu maahanmuuttopolitiikasta. Nämä tavoitealueet perustuvat Suomen valtion hallitusohjelmaan. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 2016.)

Turvapaikanhakijat eivät ole virallisten kotoutumistoimenpiteiden piirissä ennen oleskelulupapäätöksen saamista. Vastaanottokeskukset järjestävät työ- ja opintotoimintaa turvapaikanhakijoiden omatoimisuuden edistämiseksi, mutta muu kotoutumista tukeva toiminta on usein vapaaehtoistoiminnalla järjestettyä. Laajemmat kotouttamispalvelut, kuten kotoutumissuunnitelman laatiminen, kuuluvat ainoastaan niille, jotka ovat saaneet myönteisen päätöksen ja muuttavat vastaanottokeskuksesta kuntaan. Turvapaikanhakijoiden kotouttaminen ei tästä syystä kuulu Maahanmuuttovirastolle eikä sen ohjauksessa toimiville vastaanottokeskuksille. (Maahanmuuttovirasto b 2016.)

5 KUMMIKERHETOIMINTA OSANA KOTOUTUMISPROSESSIA

5.1 Helsingin Diakonissalaitoksen Perhetalkoot-hanke

Helsingin Diakonissalaitos on kolmannen sektorin toimija, jonka tarjoamat palvelut täydentävät kuntien toimintoja. Tytäryhtiöineen Helsingin Diakonissalaitos muodostaa yhteiskunnallisen konsernin, joka tuottaa sosiaali-, terveys-, ja koulutusalan palveluja erityisesti sellaisilla yhteiskunnan alueilla, joilla ihmiset uhkaavat jäädä palvelujen ulkopuolelle. Diakonissalaitos tuottaa asumispalveluja sekä tekee lapsi-, perhe-, päihde- ja mielenterveystyötä. Diakonissalaitos järjestää myös aktiivista kansalaistoimintaa ja toteuttaa vuosittain useita kehittämishankkeita. Diakonissalaitos on profiloitunut vaikeiden yhteiskunnallisten ongelmien asiantuntijana ja osallistuu usein esimerkiksi syrjäytymiseen, asunnottomuuteen, päihteiden käyttöön tai romanikerjäläisiin liittyvään keskusteluun. Vuonna 2017 Helsingin Diakonissalaitos viettää 150-vuotis-juhlavuottaan. (Helsingin Diakonissalaitos 2017.)

Perhetalkoot-hanke on Raha-automaattiyhdistyksen tukema kolmevuotinen projekti ajalla 2015–2017 ja on yksi Helsingin Diakonissalaitoksen useista kehittämishankkeista. Hankkeen kohderyhmänä ovat lapsi- ja perhetyön asiakkaat Helsingin Diakonissalaitoksen palveluissa. Kaiken toiminnan tavoitteena on lisätä lapsi- ja perhetyön asiakkaiden hyvinvointia kansalaistoiminnan avulla. Vapaaehtoisena toimivat henkilöt saavat jatkuvaa tukea ja koulutusta hankkeen työntekijöiltä. (Perhetalkoot-hanke 2016.)

5.2 Kummiperheprosessi

On tärkeää, että maahan yksin saapuvat nuoret saavat luotettavia suomalaisia aikuisia rinnalleen ja löytävät paikkansa. Se on onnistuneen kotiutumisen tukemista parhaimmillaan. (Pentikäinen 2016.)

Kummiperheeksi haluavat ottavat yhteyttä hankkeen työntekijöihin, jotka valmentavat perheen ennen toiminnan aloittamista. Valmennuksessa perehdytään Helsingin Diakonissalaitoksen vapaaehtoistyön periaatteisiin ja kummiperheen tehtäviin. On tärkeää, että perheet ymmärtävät kummiperheen roolin ja tiedostavat turvapaikanhakijalapsiin

liittyviä erityispiirteitä. Perheitä esimerkiksi neuvotaan välttämään kysymyksiä liittyen lapsen kotimaan poliittiseen tilanteeseen tai maahan mahdollisesti jääneisiin perheenjäseniin. Vapaaehtoisella ei koskaan ole kasvatusvelvollisuutta eikä oikeutta puuttua virallisiin prosesseihin, vaan heidän roolinsa on toimia kanssakulkijana. Jokaisella lapsella on oma edustaja ja sosiaalityöntekijä, jotka hoitavat hänen virallisia asioitaan. (Pitkänen 2016; Perhetalkoot-hanke 2016.)

Kummiperhevalmennuksen jälkeen perheen luokse tehdään Maahanmuuttoviraston ja sosiaalityöntekijöiden edellyttämä kotikäynti ja kaikilta perheen täysi-ikäisiltä jäseniltä tarkistetaan rikosrekisteriotiedot. Prosessin viimeinen vaihe on ”matching”, jonka avulla pyritään saattamaan yhteen toisilleen mahdollisimman hyvin sopiva perhe ja lapsi. ”Matchingin” jälkeen osapuolet allekirjoittavat kummisuhtesopimuksen, jonka yhteyteen on kirjattu sääntöjä esimerkiksi rahan antamisesta ja vastaanottamisesta, vaitiolovelvollisuudesta sekä kummiperheen roolista. (Pitkänen 2016; Perhetalkoot-hanke 2016.)

Tapoja kummiperheenä olemiseen on yhtä monta kuin kummiperheitä. Kyse on uuden ihmissuhteen luomisesta, jonka seurauksena perhe ja lapsi muovaavat suhteesta aina omanlaisensa. Epävarmat olot lapsen kotimaassa, pitkittyneet oleskeluluvan odotusajat ja monet muut stressitekijät vaikuttavat myös kummiperheeseen. Kummisuhteet kehittyvät usein läheisiksi ja huoli lapsen voinnista voi käydä raskaaksi. Hankkeen työntekijät ovat tavoitettavissa puhelimitse ja sähköpostitse. Lisäksi kummiperheille on luotu suljettu Facebook-ryhmä, missä he voivat keskustella. Hanke järjestää myös kummiperhepiirejä, eli vertaistuellisia ryhmiä, joihin kutsutaan tarvittaessa asiantuntijavierailijoita vastaamaan perheitä askarruttaviin kysymyksiin. (Pitkänen 2016; Perhetalkoot-hanke 2016.)

Yksin Suomeen tulleiden lasten kotoutumista hidastavat huoli kotimaassa olevista perheenjäsenistä, pakomatalla koetut traumaattiset kokemukset sekä epävarmuus tulevaisuudesta (Björklund 2015, 41). Keskeisin merkitys turvapaikanhakijalasten kotoutumiselle ja hyvinvoinnille on turvallisuudella, kuuluvuuden tunteella ja onnistumisen kokemuksilla (Mikkonen 2011, 81–82). Kummiperhetoiminnalla pyritään vastaamaan näihin tarpeisiin antamalla lapselle mahdollisuus olla osa tavallista, suomalaisen perheen arkea.

5.3 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys

Turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin ja kotoutumisedellytysten vahvistaminen jäävät usein kolmannen sektorin toimijoiden hoidettavaksi, ja on tästä syystä erittäin tärkeää. Varhain aloitettu hyvinvoinnin ja kotoutumisen vahvistaminen tukevat oleskelulupapäätöksen valmistuttua niin kutsuttua ”virallisen kotoutumisen” alkamista. Maahanmuuttovirasto (b 2016) korostaa lehdistötiedotteessaan eri järjestöjen ja vapaaehtoisten roolia turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin ja kotoutumisen tukemisessa.

Kivijärven (2015, 142–144) tutkimuksen mukaan asumisyksiköiden vähäisten ohjausresurssien vastapainona monet lapset ovat saaneet tukea yksittäisiltä opettajilta tai ohjaajilta, jotka ovat auttaneet heitä paljon henkilökohtaisella panoksellaan. Työajoista piittaamatta he ovat sitoutuneet lapsiin ihmisinä ja yksilöinä. On kuitenkin täysin sattumanvaraista, kenen lapsen kohdalle nämä omaa aikaansa uhraavat opettajat tai ohjaajat sattuvat. Kummiperhe pystyy vapaaehtoisena kanssakulkijana opastamaan ja tukemaan lasta ja näin myös ennalta ehkäisemään syrjäytymistä ja ongelmia tulevaisuudessa.

Vapaaehtoistyö antaa tekijälleen paljon, vaikka siitä ei makseta rahallista korvausta. Eri tutkimusten mukaan noin 37 % 15–74 vuotiaista on osallistunut jollakin tavalla vapaaehtoistyöhön Suomessa. Suosituimpien alojen joukkoon kuuluu lasten ja nuorten parissa tehtävä vapaaehtoistyö. Vuonna 2011 tehdyn tutkimuksen tulosten perusteella voidaan myös sanoa, että vapaaehtoistyöllä on merkittävä kansantaloudellinen vaikutus. Vapaaehtoistyön kansantaloudellinen arvo nousi tutkimuksessa vuositasolla keskimäärin noin 132 miljoonaan euroon, mikä vastaa esimerkiksi noin 20 000 asukkaan kunnan käyttötalousmenojen loppusummaa. (Laasanen 2011, 9, 21–22.)

Valtion kotouttamisohjelma korostaa, että kotoutuminen on usein arkista, kohtaamisiin perustuvaa vuorovaikutusta. Tämän takia kotoutumista tukevaan työhön tarvitaan viranomaisten rinnalle monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Kotouttamisohjelman yhteydessä valmisteltiin myös kotouttamisen kumppanuusohjelma, jonka ydinideana on tarjota mahdollisuuksia uusille ideoille sekä aloitteille. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 2016.) Kumppanuusohjelman tarkoitus on kehittää yhteistyötä kotouttamisen parissa ja tuoda yhteen eri toimijoita (Taarna 2016).

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Kummiperhetoiminnan tavoitteena on lisätä yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan hyvinvointia sekä tukea hänen kotoutumistaan. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, kuinka nämä tavoitteet ovat kummilasten mielestä täyttyneet ja samalla saada tietoa alaikäisen turvapaikanhakijan kotoutumista tukevista ja haastavista teemoista.

Tutkimuskysymykseni olivat: minkälaisia kokemuksia lapsilla on kummiperhetoiminnasta? Vaikuttaako kummiperhetoiminta lapsen kotoutumiseen ja hyvinvointiin? Mitkä ovat asioita, jotka eivät toimi kummiperhetoiminnassa? Keskeistä oli saada selville, mitä lapset ajattelevat kummiperhetoiminnasta ja näin tuottaa Perhetalkoot-hankkeelle tietoa tästä näkökulmasta käsin.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Helsingin Diakonissalaitoksen asumisyksiköissä asuvat yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, joille oli järjestetty kummiperhe Perhetalkoot-hankkeen kautta. Opinnäytetyön aineistonhankintamenetelminä käytettiin kyselylomaketta ja puolistrukturoitua ryhmähaastattelua, jotka löytyvät opinnäytetyön liitteistä 1 ja 3. Kyselyyn vastasi yhteensä 22 kummiperheen saanutta lasta. Lisäksi haastattelin heistä neljää. Tutkimus kattaa 44 % kaikista kummiperheen saaneista 50 lapsesta. Aineisto kerättiin joulukuussa 2016 ja tammikuussa 2017. Tutkimusympäristönä toimi kolme Helsingin Diakonissalaitoksen alaikäisten turvapaikanhakijoiden asumisyksikköä. Ennen aineiston keräämisen aloittamista perehdyin alaikäisten tutkimista koskeviin lakeihin ja erityispiirteisiin.

6.2 Alaikäiset turvapaikanhakijat tutkimuksen kohderyhmänä

Suomessa on asetettu lainsäädännöllisiä ikärajoja ainoastaan lasten lääketieteelliselle tutkimiselle. Tutkimuseettisiin kysymyksiin sovelletaan Lastensuojelulain (2007) mukaisesti 12 vuoden ikärajaa omien mielipiteiden kuulemiseksi. Tätä soveltaen päätös 12 vuotta täyttäneiden lasten osallistumisesta tutkimukseen voidaan tehdä heidän oman

mielipiteensä perusteella. (Kuula 2007, 147–153.) Kaikki kyselyyn vastanneet ja haastatteluun osallistuneet lapset olivat iältään vähintään 14 vuotta täyttäneitä. Ennen ryhmähaastatteluja olin yhteydessä lasten virallisiin edustajiin sekä sosiaalityöntekijöihin ja lähetin heille sähköpostitse tiedotteen opinnäytetyöhöni liittyen (LIITE 5).

Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat tutkimuksen kohderyhmänä erityinen monesta syystä. Useissa opinnäytetyöni osissa kerron vieraan kielen tuomista haasteista tiedonkeruulle, johon pyrin kiinnittämään kaikissa lasten kanssa tapahtuvissa kohtaamisissa erityistä huomiota. Myös omalla ulosannillani ja etenkin sanattomalla viestinnällä oli suuri merkitys lapsia kohdatessa. Yhteisen kielen puuttuminen ei estänyt minua olemasta ystävällinen tai hymyilemästä. Kulttuurienvälisissä kohtaamistilanteissa tarvitaan tietoa vieraan kulttuurin viestintäkäyttäytymisestä ja maailmankuvasta. Kommunikaatiotilanteessa kulttuurierot voivat aiheuttaa viestien tulkintaan liittyviä väärinkäsityksiä ja hämmennystä. Erityisesti sanattomalla viestinnällä on merkittävä rooli. (Korhonen 2013.) Kulttuurinen kompetenssi on termi, jolla tarkoitetaan pätevyyttä ottaa huomioon toisen kulttuuritausta. Tämä tarkoittaa erilaisten kulttuuritaustojen ymmärtämistä, kykyä kommunikoida muiden kulttuurien edustajien kanssa ja kykyä soveltaa olosuhteita eri kulttuuritaustaisten tarpeisiin. (Giger & Davidhazir 2002, 187.) Kulttuurinen kompetenssi koostuu neljästä eri ulottuvuudesta: taidoista, tietämyksestä, asenteista ja toiminnasta, jotka ovat kaikki valmiuksia, joita tarvitaan kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa (Hammar-Suutari 2009, 122–123).

Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat usein tehneet pitkän matkan ennen saapumistaan Suomeen ja osalla on matkasta sekä sitä edeltävästä ajasta hyvinkin traumaattisia kokemuksia. Tärkeintä on taito kuunnella ja olla läsnä, sekä luoda turvallista ja ystävällistä ilmapiiriä. Kunnioitus toista kohtaan välittyy kiinnittämällä huomiota edellä mainittuihin asioihin. Vältin myös tietoisesti kysymästä lapsilta liian henkilökohtaisia kysymyksiä ja annoin heidän johdattaa keskustelua syvyysasteelta toiselle. Tarkoitukseni oli selvittää kummiperhetoiminnan merkitystä, joten mitään kysymyksiä lapsen kotimaan tilanteeseen, perheeseen ja sukulaisiin, matkasta Suomeen tai muihin mahdollisesti traumaattisia muistoja aktivoiviin aiheisiin ei esitetty haastatteluissa lainkaan.

6.3 Aineistonhankintamenetelmät

6.3.1 Kyselytutkimus

Yleisesti kyselytutkimuksen etuna pidetään sitä, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 182–193). Hankkeen työntekijät olivat laatineet kyselylomakkeen, jossa he nostivat esille vaikuttavuuden arvioinnin kannalta keskeisiä asioita. Olin mukana muokkaamassa kysymyspatteristoa ja lisäksi lomakkeelle Likert-asteikkoa käyttävän kysymyksen kummiperheen tärkeyden mittaamista varten. Kun peilasin kyselylomaketta tutkimuskysymyksiini, huomasin siinä olevan paljon puutteita. Kyselylomakkeen taustalla ei ollut riittävää teoriapohjaa, joten se ei itsessään toiminut riittävänä aineistonlähteenä opinnäytetyölleni. Kyselyllä ei myöskään ollut mahdollista saada kuuluviin lasten henkilökohtaisia kokemuksia, sillä se ei sisältänyt lainkaan avoimia kysymyksiä.

Kyselylomakkeet käännettiin lasten äidinkielten mukaisesti kuudelle eri kielelle, joita olivat arabia, dari, farsi, somali, sorani ja pashtu. Kyselyn täyttämistä varten järjestetyissä tilaisuuksissa oli aina mukana myös tulkki, sillä kaikilla lapsilla ei ole riittävää luku- ja kirjoitustaitoa. Näin voitiin varmistaa, että jokainen vastaaja ymmärsi kysymykset ja niiden tarkoituksen. Tulkin avustuksella käytiin myös läpi opinnäytetyöhön liittyvät asiat sekä täytettiin suostumuslomake (LIITE 2) tutkimukseen osallistumista varten. Käännöstyössä käytettiin koulutuksen saaneita tulkkeja, jotka tilattiin Maahanmuuttoviraston suosittelmasta tulkkivälityspalvelusta. Kyselylomakkeita täytettäessä kuitenkin ilmeni, että ne oli käännetty huonosti ja joidenkin kielten tulkit eivät kyenneet saamaan lainkaan selvää käännöksistä. Käännösvirheen tultua ilmi käytin lomakkeen suomenkielistä versiota, jonka tulkit käänsivät kysymys kerrallaan siihen vastanneille lapsille. Käännökset reklamoiitiin, sillä niitä ei voinut käyttää. Pieleen mennyt käännöstilaus opetti minulle sen, että käännöksiä käytettäessä ne tulisi aina myös luetuttaa tulkillä riippumatta siitä, kuinka ammattitaitoisista kääntäjistä on kyse. Käännösten rahoituksesta vastasi Perhetalkoot-hanke. Lasten asumisyksiköt kustansivat kyselylomakkeita täytettäessä käytetyt tulkit.

Tutkimushetkellä kummiperhetoiminnassa oli mukana 50 turvapaikanhakijalasta kolmesta eri Helsingin Diakonissalaitoksen asumisyksiköstä. Ajankohta aineistonhankinnalle oli siinä mielessä haasteellinen, että loppuvuodesta 2016 lapset alkoivat saada oleskelulupapäätöksiä ja muuttoliikenne ulos asumisyksiköistä oli vilkasta. Toisaalta ajankohta tutkimukselle oli juuri nyt myös otollisin; lapsilla alkoi jo olla riittävästi kokemusta toiminnasta, jotta pystyivät arvioimaan sen merkitystä omalle elämälleen. Sain kyselyyn vastauksen yhteensä 22 kummiperheen saaneelta lapselta, mikä kattaa 44 % kaikista kummiperheen saaneista lapsista. Lapsista 26 jäi tavoittamatta ja kaksi kyselyyn vastanneista kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Näitä kahta vastausta ei ole huomioitu edellä mainittuun vastausprosenttiin. Olisin toivonut, että vastausprosentti olisi ollut korkeampi, mutta olosuhteisiin nähden lähes puolet lapsista tavoittanut kysely oli kuitenkin onnistunut.

6.3.2 Puolistrukturoitu ryhmähaastattelu

Sovin etukäteen hankkeen työntekijöiden kanssa kahden ryhmähaastattelun järjestämisestä ja he lupasivat rahoittaa tulkin molempiin haastatteluihin. Haastatteluun osallistui kerrallaan kaksi lasta ja tulkki. Haastattelemani lapset olivat ilmoittaneet asumisyksikön ohjaajille halustaan osallistua myös tutkimuksen toiseen vaiheeseen. Ennen haastattelun aloittamista siihen osallistuvilta lapsilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta (LIITE 4). Alkuperäinen suunnitelmani oli haastatella samanaikaisesti kolmea lasta, mutta asumisyksiköiden ohjaajat olivat sitä mieltä, että kahden hengen ryhmä olisi toimivampi. Ensimmäisen haastattelun jälkeen totesin, että kahden hengen ryhmä todella palveli paremmin tarkoitustani ja loi haastattelutilanteeseen intiimin tunnelman.

Ryhmähaastattelu on tehokas aineistonkeruun muoto, koska siinä saadaan tietoja usealta henkilöltä samanaikaisesti. Ryhmässä haastatteleminen ei myöskään välttämättä jännitä haastateltavaa samalla tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 197–200.) Puolistrukturoidulle haastattelulle ominaista on se, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Haastattelu huomioi, että ihmisten tulkinnat ja merkitykset asioista ovat keskeisiä ja syntyvät vuorovaikutuksessa. Haastattelun aihepiirit ovat kaikille samat, mutta siitä puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luuteenomainen

kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Puolistrukturoitu haastattelu ei kuitenkaan ole täysin vapaa kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Kotoutumiseen liittyvään teoriaan (esim. Forsander 2001; Haravuori; Marttunen & Viheriälä 2016; Heino & Veistilä 2016; Kerkkänen & Säävälä 2015; Riutamaa 2016) ja kyselytutkimuksen tuloksiin peilaten haastatteluihin valikoitui neljä teemaa: yhdessäolo ja vierailu kummiperheen luona, sosiaaliset suhteet, kulttuuri ja kieli sekä kummiperheen merkitys. Puolistrukturoitu haastattelu vastasi parhaiten tarpeisiini, sillä halusin, että jokainen teema tulee käsiteltyä. Etukäteen luotu haastattelupohja (LIITE 3) toimi apuvälineenä ja varmisti myös sen, että molemmissa haastatteluissa käytiin läpi samat aihealueet. Puolistrukturoitu malli kuitenkin antoi haastattelulle vapauden muokkautua haastattelutilanteen mukaisesti ja toimi erittäin hyvin.

Kiinnitin erityistä huomiota tulkin valintaan sopiessani haastatteluajankohtia. Haastattelutilanteet olivat hyvin intiimejä ja niissä keskusteltiin tunteista. Halusin varmistaa, että paikalle saapuva tulkki olisi paitsi ammattitaidoltaan, myös luonteeltaan ja ulosanniltaan sopiva. Koska kaikki haastattelemiani lapset olivat darinkielisiä, käytin molemmissa haastatteluissani samaa tulkkia. Valitsin tulkin aiempien hyvien kokemusteni perusteella, joita olin saanut työharjoitteluni aikana. Myös tulkin ikä oli tärkeässä roolissa valintaa tehdessä, sillä nuori tulkki pystyi sanoittamaan vastauksia nuoren puhettavalla.

En tuntenut haastateltavia lapsia entuudestaan, mutta he muistelivat nähneensä minut joitakin kertoja hankkeen työntekijöiden kanssa. Pyrin luomaan haastattelutilanteeseen mahdollisimman rennon ja avoimen ilmapiirin. Kerroin haastateltaville omia kokemuksiani vieraassa maassa asumisesta, pyrkien näin madaltamaan kynnystä heidän kertomustensa kuulemiseksi. Omien kokemusteni jakaminen oli mielestäni hyvä keino saada haastateltavat rentoutumaan, ja he nauroivatkin ääneen sille, kuinka olin kokenut heidän kulttuurinsa tavat oudoiksi eräässä arabimaassa viettämäni vuoden aikana.

Myös haastattelupaikoilla oli todennäköisesti suuri merkitys niiden onnistumisen kannalta. Molemmat haastattelut tehtiin lasten omissa asumisyksiköissä, joissa oli paikalla heille tuttua henkilökuntaa. Päätökseeni tehdä haastattelut asumisyksiköissä vaikutti, että ympäristö oli lapsille tuttu ja se antoi mahdollisuuden poistua tilanteesta tarvittaessa esimerkiksi omaan huoneeseen. Myös yksityisyydensuoja ja luottamuksellinen tunnelma toteutuivat mielestäni paremmin tutussa, suljetussa ja rauhallisessa tilassa. Molem-

missa haastatteluissa istuimme huoneessa, johon kukaan ei päässyt häiritsemään haastattelutilannetta.

Haastattelut nauhoitettiin nauhurilla. Nauhoittaminen mahdollistaa sen, että materiaalia voidaan tarkastella ja analysoida jälkikäteen luotettavasti. Nauhoittamisen avulla tutkija pystyy keskittymään haastattelun aikana tapahtuvaan vuorovaikutukseen paremmin, kuin silloin, jos joutuisi jatkuvasti kirjaamaan ylös saamaansa tietoa. (Tiittula & Ruusu-vuori 2009, 14–15). Koska haastattelut tehtiin tulkin avustuksella, nauhoituksen avulla ei kuitenkaan pystytty analysoimaan esimerkiksi epäröintiä vastatessa (Pietilä 2010). Nauhoitettua aineistoa kertyi yhteensä 2 tuntia ja 10 minuuttia.

6.4 Tutkimusaineiston analysointi

Määrällinen analyysi pyrkii selvittämään ilmiöitä numeroiden sekä tilastojen avulla, ja usein analyysin tekeminen aloitetaan tilastollisella kuvaavalla analyysillä (Jyväskylän yliopisto 2015). Analyysin ensimmäinen vaihe on tietojen tarkistus, jossa päätetään, onko joitakin lomakkeita hylättävä puutteellisen täyttämisen takia. Toinen vaihe on tietojen täydentäminen, jonka aikana pyritään esimerkiksi karhuamaan puuttuvia lomakkeita otannan kasvattamiseksi. Kolmas vaihe on aineiston järjestäminen tulevaa analyysia varten. Opinnäytetyön aineistosta muodostetaan tilastoja ja muuttujia, joiden avulla analyysia lähdetään tekemään. Analyysissa pyritään selittämään ja tulkitsemaan tulosten merkitystä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 209–215.)

Analysoin kyselylomakkeella saadut vastaukset tilastoimalla ja jakamalla ne tutkimusongelman mukaisiin kategorioihin: kotoutuminen, hyvinvointi ja haasteet. Kyselylomakkeella saatujen vastausten perusteella pystyin tekemään suuntaa antavia päätelmiä siitä, mitä kumminuoret toiminnasta ajattelevat ja johtamaan niistä teemoja tulevia haastatteluja varten. Tein kyselylomakkeella saatujen vastausten perusteella kolme erilaista kuviota, jotka löytyvät opinnäytetyöni liitteistä 10, 11 ja 12.

Opinnäytetyölläni on merkityksen ja henkilökohtaisen kokemuksen ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa, joten käytin haastattelun analyysivaiheessa laadullista sisäl-

lönanalyysia ja päätelmien tekoa. Sisällönanalyysi aloitetaan litteroimalla nauhoitetut haastattelut puhtaaksi, jotta mitään olennaista ei pääse katoamaan. Litterointi toimii muistiapuna ja helpottaa yksityiskohtien havaitsemista. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 16.) Vastauksista etsitään samankaltaisuuksia ja poikkeavuuksia, joiden avulla tekstistä kootaan looginen kokonaisuus (Hirsjärvi & Hurme 2000, 149–150). Opinnäytetyöni tuloksissa käytän paljon lainauksia haastatteluista, sillä koen niiden olevan tutkimukseni arvokkainta antia kummiperhetoimintaa koordinoivalle hankkeelle.

Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 10 sivua. Litteroidun tekstin pituus suhteessa nauhoitettuun materiaaliin on lyhyt, koska tulkin käyttö vei noin puolet haastatteluajasta. Kotoutumiseen liittyvän teorian (Forsander 2001; Haravuori; Marttunen & Viheriälä 2016; Heino & Veistilä 2016; Kerkkänen & Säävälä 2015; Riutamaa 2016) ja kyselylomakkeen tulosten perusteella tehty haastattelurunko oli toimiva ja nämä kaksi tutkimusmenetelmää täydensivät toisiaan hyvin.

6.5 Eettisyys ja luotettavuus

”Maailmassa on riittävästi kaikkea kaikkien perustarpeiden tyydyttämiseksi, mutta ei tarpeeksi yhdenkään ihmisen ahneudelle.” Mahatma Gandhin kerrotaan sanoneen näin ja todenneen, että ongelmien ydin on aina ennen kaikkea eettinen. Kaikki muutos vaatii asennemuutosta ja eettistä keskustelua. Havainnot ja toimintaa ohjaavat aina arvot, jotka vaikuttavat toisten ihmisten oikeuksien kunnioittamiseen. (Gothóni & Siirto 2016, 245.) Opinnäytetyötä tehdessäni pidin mielessäni edellä mainitut Gandhin sanat ja pysähdyin ajoittain pohtimaan, kuinka omat arvoni ohjasivat työni kulkua. Luotettavuuden lisäämiseksi pohdinnat tulee kirjoittaa auki, jotta niiden vaikutuksia opinnäytetyöhön pystytään lopuksi arvioimaan. Tarkka selostus prosessin vaiheista ja toteuttamisesta lisäävät tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 216–220.) Tuon omaa pohdintaani esiin läpi koko opinnäytetyöni. Tässä luvussa avaan myös kohtaamiani haasteita, jotka ovat oleellisia opinnäytetyöni lopputuloksen kannalta.

Opinnäytetyöni tulokset pohjautuivat kummilasten omiin kokemuksiin. Käsittelemme aiemmin alaikäisiä turvapaikanhakijoita tutkimuksen kohderyhmänä omassa luvussaan, sillä se oli mielestäni tärkein osa opinnäytetyöni eettisyyttä ja luotettavuutta. Koska

käytin tutkimusaineistona ihmisiltä kerättävää tietoa, perehdyin myös tarkasti aineiston hankintaa ja käsittelyä koskeviin sääntöihin. Keskeinen lähtökohta tutkimusetiikalle on ihmisen kunnioitus, mihin liittyy itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus sekä yksityisyydensuoja (Kuula 2006, 60–65). Eettisesti hyvä tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka pohjalta sille voidaan asettaa kahdeksan eettistä vaatimusta: älyllinen kiinnostus, tunnollisuus, rehellisyys, vaaran eliminointi, ihmisarvon kunnioittaminen, sosiaalinen vastuu, ammatinharjoituksen edistäminen ja tutkimusyhteisön arvostus (Hirvonen 2006, 31–49).

Kyselylomakkeisiin vastattiin nimettömästi, jotta pystyin takaamaan lapsille vahingoittumattomuuden ja yksityisyydensuojan toteutumisen. Myös haastatteluihin osallistuttiin nimettömänä, eikä niiden aikana kerätty tietoa, joiden avulla lapsi tai hänen kummiperheensä voitaisiin tunnistaa. Koska tutkimuskohteenani olivat alaikäiset turvapaikanhakijat, jotka elävät epävarmassa tilanteessa, tutkimusaineiston anonymius oli ensimmäisenä prioriteettitilastallani. Riittävän opinnäytetyötä koskevan informaation lisäksi kummilapsille annettiin mahdollisuus kieltäytyä vastaamasta tai osallistumasta tutkimuksen eri vaiheisiin.

Huolehdin riittävästä tulkkauksesta kaikissa tilanteissa, joissa lapsilta kerättiin suostumuksia tai aineistoa. Ymmärretyksi tuleminen on sekä tutkittavan että tutkijan oikeus ja kielellisestä yhdenvertaisuudesta säädetään useissa laeissa (Turtiainen 2013, 194). Riittämätön tulkkauksen olisi tehnyt opinnäytetyön tuloksista epäeettisiä ja luotettavuudeltaan heikkoja. Tästä syystä pidin kaikissa tilanteissa huolta siitä, ettei mitään papereita täytetty tai mitään keskusteluita nauhoitettu ilman riittävä ja ammattitaitoista tulkkausta. Tulkkien ammattitaidon varmistin käyttämällä ainoastaan koulutettuja tulkkeja, jotka tilattiin Maahanmuuttoviraston ja Helsingin Diakonissalaitoksen asumisyksiköiden sosiaalityöntekijöiden suosittelemasta tulkkivälityspalvelusta nimeltä Semantix.

Jotta kyselylomakkeen ja haastattelun avulla on mahdollista tavoittaa lapsen tapaa jäsentää maailmaansa ja kummiperhetoiminnan merkityksiä, lapsen ilmaisulla on oltava riittävästi tilaa. Lähtökohtana tulee olla se, että tutkija kuuntelee ja tunnistaa lapsen tapaa puhua ja näin sovittaa oman puheensa lapsen tarjoamiin kuvaamisen tapoihin. (Alasuutari 2009, 154.) Tulkin avustuksella käytävässä haastattelussa ilmaisutapojen kuunteleminen ja tunnistaminen oli hankalaa, mutta toisaalta tulkin käyttö loi lapselle mah-

dollisuuden ilmaista asioita omalla tunnekielellään. Omaa äidinkieltään käyttämällä lapset pystyivät myös antamaan tarkempia vastauksia. Kuten jo aiemmin mainitsin, myös tulkin iällä oli mielestäni iso merkitys haastattelutulosten kannalta; nuori tulkki osasi tuottaa puhetta nuoren ”äänellä”. Osa tutkimukseen osallistuneista lapsista puhuu jo sujuvaa suomea, mutta kielitaidosta riippumatta kaikessa aineistonkeruussa oli mukana tulkki, jotta pystyin takaamaan nuoren kielelle riittävän tilan tuottaa vastauksia.

Kyselylomakkeet käännettiin samassa paikassa, mistä tilasin tulkit. Valmiin opinnäytetyöni luotettavuuden kannalta on tärkeää, että kirjoitin avoimesti kyselylomakkeen puutteista, joita olivat muun muassa riittävän teoriapohjan ja avointen kysymysten puuttuminen sekä lomakkeen kääntämisessä käyneet virheet. Tutkimustulosteni perusteella järjestämäni ryhmähaastattelut pystyivät hyvin paikkaamaan kyselylomakkeen puutteita. Haastatteluiden avulla lasten oma kokemus kummiperhetoiminnasta pääsi hyvin kuuluviin ja opinnäytetyöni luotettavuus kokemuksen välittäjänä pääsi yltämään tutkimukselle asettamiini tavoitteisiin.

On tärkeää pohtia mitä tahoa haastateltavat katsovat tutkijan edustavan. Haastattelupuhe on aina jollakin tasolla yleisölle suunnattua, mutta erityisesti eri kulttuuritaustoista koostuva haastattelukokoonpano luo vuorovaikutukseen tiettyjä erityispiirteitä. Haastateltavilla saattaa olla oletuksia eri kulttuurista tulevan tutkijan ajattelutavoista, mielipiteistä ja arvoista, mitkä voivat vaikuttaa hänen tapansa tuottaa vastauksia. (Pietilä 2010, 416.)

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Vastaajien esittely

Kummissuhteen pituutta kartoitettiin kyselytutkimuksessa ja haastattelussa. Kyselyn kohdalla suhteen pituutta koskevat vastaukset hylättiin, sillä lähes kaikkiin lomakkeisiin oli kirjoitettu vastaus lasten omilla äidinkiellillä, joita en osannut lukea. Haastatteluun osallistuneilla lapsilla oli kokemusta kummiperhetoiminnasta yhteensä 31 kuukautta. Lyhimmillään suhde oli kestänyt haastattelutilanteessa 3 kuukautta ja pisimmillään hieman yli vuoden.

Kyselytutkimuksessa ei kysytty vastaajan kansallisuutta, mutta hankkeen tilastojen mukaan suurin osa kummilapsista, 76 %, on kotoisin Afganistanista (Perhetalkoot-hanke 2016). Tästä syystä afgaanilapset valikoituivat haastattelujen kohderyhmäksi. UNHCR:n (2010) Ruotsissa tekemän tutkimuksen mukaan yleisimmät syyt afgaanilasten pakoon ovat turvattomuus, taloudelliset syyt, seksuaalinen hyväksikäyttö ja yksilölliset syyt kuten tiettyyn etniseen ryhmään kuuluminen.

Kaikki haastattelemani lapset olivat saaneet kummiperheen sosiaalityöntekijän suosituksesta. Asumisyksikön sosiaalityöntekijän päätehtäviin kuuluu lapsen edun toteutumisen valvominen (Lastensuojelulaki 2007). Oman kokemukseni mukaan sosiaalityöntekijät arvostivat kummiperheitä ja heidän tekemäänsä vapaaehtoistyötä. Haastattelut vahvistivat kokemustani, sillä yksinäisyyteen taipuvaisille lapsille oli pian Suomeen saapumisen jälkeen pyritty löytämään sopiva kummiperhe nimenomaan sosiaalityöntekijän aloitteesta.

N3: Kuulin sosiaalityöntekijältä (nimi poistettu), että olis tällanen perhe jonka luona vois käydä ja että ne tukee ja kertoo vähän suomalaisesta yhteiskunnasta. Mä sitten kiinnostuin siitä asiasta ja sanoin et joo mä haluan sellasen perheen.

N1: --- sosiaalityöntekijä pyysi mut tapaamiseen. Se kertoi et mulle olis kummiperhe, että kiinnostaisko mua ja se kertoi mulle millasta siellä on ja millainen se perhe on ja mitä siellä tehdään. Mä kiinnostuin ja oon ollu onnellinen, tein hyvän päätöksen.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset olivat saaneet kummiperheen ennen oleskelulupapäätöstä. Lasten kokemusten mukaan kummiperhe on ollut raskaan ja pitkän oleskelulupaprosessin aikana suuri tuki. Vuoden 2016 aikana annetuista yksintulleiden alaikäisten oleskelulupapäätöksistä 87 % oli myönteisiä. Alkuvuonna 2016 turvapaikkahakemukset käsiteltiin Maahanmuuttovirastossa keskimäärin 160 vuorokaudessa. (Maahanmuuttovirasto 2017.) Todellisuudessa odotusaika oli monilla lapsilla pidempi. Mitä kauemmin lapsi joutuu odottamaan turvapaikkapäätöstään, sitä selkeämmin hänen psyykkinen oireilunsa usein lisääntyy (Suikkanen 2010, 34).

N3: Ne tuki mua tosi paljon oleskelulupapäätöstä odottaessa. Ne sanoivat aina ettei oo mitään hätää, sä oot nyt täällä, kaikki on hyvin ja kaikki järjestyy. Ne tuki mua ja puhui mulle. Se auttoi.

N4: Mä tutustuin mun kummiperheeseen ennen puhuttelua. Ne kertoivat mulle ettei ole mitään hätää ja että kun mulla on puhuttelu niin sano vaan kaikki mitä sulla on ja olet rehellinen. Kaikki järjestyy ja ei ole mitään hätää. Ne halusivat tulla mukaan sinne puhutteluun mutta sosiaalityöntekijä sanoi ettei se ole mahdollista. Puhuttelun jälkeenkin ne tuki ja sanoivat että kaikki järjestyy.

Yhteydenpito kummiperheen ja lapsen välillä tapahtuu haastatteluvastausten perusteella usein puhelimitse. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kertoivat käyttävänsä yhteydenpitoon usein esimerkiksi Facebookia tai Whatsapp-sovellusta.

N1: Mulla on heidän Facebook, Whatsapp ja ne itekin soittaa mulle pari kertaa viikossa ja näitä kaikkia me käytetään aika aktiivisesti.

N2: Mulla on heidän Whatsapp ja puhelinnumero, me laitamme viestejä ja soitellaan.

N4: Ekana yhteydenpito oli vähän hankalaa kun mä en osannut suomea. Ne otti sitten aina yhteyttä ohjaajaan ja sen kautta sovittiin että missä ja milloin ja mihin aikaan nähdään. Nyt se on sujunut hyvin, meillä on sellainen Whatsapp-ryhmä missä me jutellaan.

7.2 Suomalainen perhe-elämä ja yhdessäolo

Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat usein eristyksissä asumisyksiköiden maantieteellisen sijainnin takia, eivätkä he juuri kommunikoi ympäröivän yhteisön kanssa. Heidän sosi-

aalinen elämänsä rajoittuu herkästi asumisyksiköiden työntekijöihin sekä muihin turvapaikanhakijoihin. (Björklund 2015, 42–44.) Kummiperheen avulla lapset pääsevät ulos asumisyksiköstä ja luovat sosiaalisia suhteita sen ulkopuolelle. Sosiaaliset verkostot vahvistavat kuuluvuuden tunnetta ja niillä on merkittävä vaikutus hyvinvoinnille. Niistä on hyötyä myös eri elämänaloilla, kuten työ- tai opiskelupaikan saamisessa. (Mikkonen 2011, 87–90.) Asumisyksikön ulkopuolella tapahtuva toiminta ja tapaamiset auttavat lasta hälventämään mahdollisia ikäviä ajatuksiaan ja keskittymään tähän hetkeen (UNHCR 2010).

N4: Aina kun mä meen sinne niin ne kysyy et mitä sä haluaisit. Haluatsä vaikka opetella ajamaan autoa tai hiihtämään tai vaikka luistelemaan tai ihan mitä vaan. Että mitä vaan toivomuksia mulla on niin voidaan tehdä sitä yhdessä.

N1: Kun meen kummiperheen luo, niin leikin heidän koiran kanssa. Sitten me jutellaan aika paljon ihan perusasioista, opetellaan suomen kieltä ja sellasta kaikkea mukavaa hommaa.

Kyselyn vastausten perusteella lapset arvostavat kummiperheen kanssa vietettyä aikaa. Mielenkiintoista oli se, että tällä tarkoitettiin nimenomaan yhdessäoloa, suomalaisen kotiin ja perhe-elämään pääsemistä sekä keskustelemista. Uusien asioiden kokeileminen tai esimerkiksi retket eivät nousseet arvoasteikossa korkealle, vaikka myös ne olivat vastausvaihtoehdoissa mukana. Kaikenlainen tekeminen koettiin kyselyn perusteella toisarvoiseksi. (LIITE 9.) Tämä on huomionarvoinen tieto etenkin kummiperheitä valmennettaessa. Olen ollut mukana kolmessa kummiperhevalmennuksessa ja kokemukseni mukaan perheet pohtivat usein sitä, mitä he voisivat tulevan kummilapsensa kanssa tehdä. Lapsen oman kokemuksen mukaan tekemisellä ei ole juurikaan merkitystä yhdessäolon ja keskustelemisen rinnalla.

N3: Aina kun meen sinne niin ekana ne kyselee paljon kuulumisia että mitä kuuluu ja miten on menny vastaanottokeskuksessa ja mitä sä oot tehny. Me jutellaan tosi paljon ja ne kertoo suomalaisesta kulttuurista mulle että millasta se on ja aika paljon suomalaisesta yhteiskunnasta. Ja me tehdään ruokaa yhdessä ja syödään.

N4: Ekana päivänä mä olin menossa kättelee niitä mut ne tuli halaamaan mua. Ne on ollu niin kilttejä mulle.

Haastatteluissa lapset toivat esille, kuinka he ainakin aluksi jännittivät omaa käyttäytymistään ja tekemiään virheitä. Osa lapsista kertoi vielä useamman kuukaudenkin jälkeen käyttävänsä paljon energiaa oman käyttäytymisensä harkitsemiseen, peläten loukkavansa heille tärkeitä ihmisiä.

N4: Joskus alussa mua ujostutti tosi paljon ja mä varoin tosi paljon mitä mä sanon. Mutta nyt kun mä meen sinne niin oon ihan oma itteni.

N1: Sit kun on sellasia päiviä, milloin kummiperhe soittaa ja pyytää vaikka kylään. Ja jos mä oon sinä päivänä tosi väsynyt tai muuta niin mä en uskalla sanoa tai mä en haluu olla ilkeä kun ne on tehny mulle niin paljon hyviä asioita. Musta tuntuu et tuleeko niillä paha mieli jos mä en mee sinne ja mä en haluu loukata niitä.

N3: Mua silleen ujostuttaa tosi paljon aina kun mä meen sinne. Mä pelkään etten mä vaan tee mitään väärää enkä sano mitään väärää.

7.3 Suomen kieli ja kulttuuri

Neljännes kyselyyn vastanneista kertoi kielitaidon aiheuttavan haasteita kummiperheen luona vieraillessa. Puutteellisen kielitaidon takia lapsilla oli ajoittain ollut hankaluuksia ymmärtää, mitä perheenjäsenet heille puhuvat. Toisaalta kieleen liittyvät haasteet koettiin myös mahdollisuudeksi, sillä yli puolet kertoi suomen kielen oppimisen olevan kummiperhetoiminnan parasta antia. (LIITE 9; LIITE 10.)

N2: Joskus on jotain sanoja mitä en osaa sanoa suomeks niin mä katon kääntäjästä apua.

N1: Me jutellaan suomeksi.

N3: --- joskus meillä on se kielimuuri ettei aina ymmärretä toisiamme ja sit me mennään heti koneen ääreen ja katotaan mitä se tarkoittaa.

Kielen merkitys korostuu uuteen ympäristöön asetuttaessa. Maahanmuuttajat, jotka eivät osaa suomen kieltä tarpeeksi hyvin, eivät välttämättä pääse osallistumaan yhteiskunnan toimintaan riittävästi. He ovat jatkuvasti riippuvaisia muiden ihmisten avusta hankkiessaan tietoa tai yrittäessään pärjätä uudessa kotimaassaan. Uuden maan kielen sujuva taito merkitsee kielellistä pääomaa, joka on myöhemmin muunnettavissa myös taloudelliseksi ja sosiaaliseksi pääomaksi. (Liebkind ym. 2004, 80.) Kaikki kummiper-

heen saaneet lapset käyvät koulua ja opiskelevat suomea. Kielen ja kulttuurin opettelu ollessa vaikeaa on lapsen itsetunnon kannalta tärkeää saada onnistumisen kokemuksia muista asioista (Mikkonen 2011, 87–90).

N1: Mun kummiperhe on auttanut tosi paljon suomen kielen kanssa. Just niissä koulutehtävissä ja joskus ne iteki sanoo et ota koulukirjat mukaan ja opiskellaan yhdessä. Muutenkin vaikka mulla ei olis kirjaa mukana, niin ne opettaa mulle uusia lauseita ja sanoja.

N2: Kummiperhe opettaa mua koulutehtävissä ja kielessä ja muissakin elämänasioissa.

N4: Kyllä ne on auttanu mua tosi paljon suomen kielessä. Esimerkiks jos me tekstailaan whatsappissa ja mä kirjoitan lauseeseen jotain virheitä niin ne korjaa ja sanoo et se kirjoitetaan näin. Ja muutenkin ne on aina sanonu et hei jos sä tarviit ihan missä vaan apua me kyllä autetaan sua.

Turvapaikanhakijalapselle identiteetin muodostuminen on haasteellisempi prosessi kuin suomalaisille ikätovereille. Usein lapset tarvitsevat enemmän tukea löytääkseen oman paikkansa. He ovat kuitenkin taitavia yhdistelemään asioita omasta kotimaastaan, musiikista, suomalaisesta kulttuurista ja erilaisista nuorten alakulttuureista. (Mikkonen 2011, 86–87.) Osa lapsista kertoi haastavaksi sen, että kummiperheen tavat tuntuvat oudoilta (LIITE 10). He kuitenkin kertoivat olevansa tyytyväisiä siihen, että ovat päässeet näkemään suomalaisia tapoja perheen luona vieraillessaan ja saaneet niihin apua sekä ymmärrystä perheenjäseniltä. (LIITE 9; LIITE 11).

N2: Mä ihmettelin vähän kun istutaan ruokapöydässä niin meidän kulttuurissa on tosi paljon niin et sut pakotetaan syömään ja tarjotaan kaikkea joka puolelta. Mutta täällä kaikki vaan istuu hiljaa ja syö omaa ruokaa. Ja sit ne vaan lopettaa ruokailun ja menee muualle istumaan ja kaikki on ihan hiljaa. Koska meidän kulttuurissa on tosi paljon puhetta.

N3: Kielen lisäksi oon oppinu kaikkia kulttuuriasioita esimerkiksi että ihmiset on täällä aika kylmiä. Esimerkiks kun kadulla nähdään niin ei välttämättä aina tarvitse moikata kaikkia. Meidän kulttuurissa kun nähdään kadulla niin kaikki aina moikkailee ja kyselee kuulumisia ja perheen kuulumisia. Täällä on vähän erilaista.

N3: Mun kotikaupungissa se on ihan sama kenet sä näät vaikka bussissa tai missä vaan niin aina moikataan ja kysytään kuulumisia vaikka et olis välttämättä ikinä nähny sitä henkilöä. Varsinkin jos hän on vähän vanhempi henkilö. Täällä sitä pidetään outona. Näitä eroja kummiperhe mun kanssa välillä miettii ja auttaa.

N4: Suomen kielen lisäksi mä oon oppinu kulttuurista, oppinu ajamaan autoa ja veneilemään ja myös ne on opettanu mut uimaan.

N4: Ne kyllä opettaa mua et miten täällä kuuluu olla ruokapöydässä ja vieraiden ihmisten kotona ja mä kerron niille myös et miten mejän kulttuurissa ollaan.

Sekä tutkimustiedon että kotouttamistyötä tekevien ammattilaisten kokemusten perusteella on huomattu, että heikotkin siteet kantaväestöön ovat tärkeitä kotoutumiselle. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tuttavuussuhteet suomalaisiin ja erityisesti oman sukupuolen edustajiin. (Tuomi-Mark & Salapuro 2014, 22.) Kokemuksia ihmissuhteiden merkityksestä kotoutumiselle on saatu esimerkiksi Miessakit ry:n Vieraasta Veljeksi -hankkeessa: suomalaisilta miehiltä saatu tuki ja vertaisuuden kokemus oli maahanmuuttaneille miehille tärkeää ja hyödyllistä. Keskeisimpiä kotoutumiseen vaikuttavia asioita olivat mahdollisuus tulla kohdatuksi ja kuulluksi. (Kerkkänen & Saastamoinen 2013.) Kohtaamiset kantasuomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten välillä toimivat parhaimmillaan ennakkoluuloja vähentävinä puolin ja toisin. Kohtaamisista puhuttaessa voidaan puhua kaksisuuntaisesta kotoutumisesta, jossa sekä maahanmuuttaneella että valtaväestöön kuuluvalla on aktiivinen rooli. (Tuomi-Mark & Salapuro 2014, 22.) On tärkeää, että lapset voivat olla kummiperheen luona omana itsenään. Kummiperheen kiinnostus lapsen kulttuuria kohtaan luo luottamusta ja edesauttaa sopeutumista.

N2: Tottakai ekalla kerralla oli hermostunut olo ja mä mietin et mitäköhän nyt tapahtuu. Mutta nyt mulla ei oo enää ongelmia. Aina kun mä meen heidän luo niin voin olla tosi avoimesti siellä. Ne on mulle mukavia ja mä oon heille mukava.

N4: Meillä on sellanen atan- niminen tanssi ja mä näytin niille sitä ja ne tykkäs.

N3: Välillä kun mä kuuntelen mejän maalaista musiikkia niin ne kysyy et hei mistä tää laulaa.

N1: Kyllä mä oon opettanu muutaman sanan dariakin, esimerkiksi tervehdykset, kiitos, ei mitään hätää ja tämmöstä.

N4: Ne kyselee paljon et mitä tää tarkoittaa teijän kielellä ja muutaman sanan oon kertonu. Ja sit ne kyselee minkälainen on teijän kulttuuri ja kyllä mä oon kertonu ja mä myös kysyn heiltä minkälainen on niiden kulttuuri.

7.4 Yksinäisyydentunteen vähentyminen

Vieraissa olosuhteissa maahan muuttaneet lapset jäävät helposti näkymättömiin. Yksinäisyyden ja irrallisuuden kokemukset ovat yleisiä turvapaikanhakijalapsilla (Björklund 2015, 44). Taskinen (2011, 44) vertaa alaikäisiä turvapaikanhakijoita Tove Janssonin kertomukseen ”Näkymätön lapsi”, jossa pieni Ninni oli niin lannistettu, ettei uskaltanut edes näyttää itseään muille. Vasta Muumimamman lämmin rakkaus ja hyväksyntä rohkaisivat Ninnin tulemaan ulos kuorestaan ja muiden näkyviin.

N1: --- Mä oon tosi ujo ja haluan olla tosi varovaisesti kylässä ja istua nästisti.

Kuusisto-Arposen (2016, 105–108) mukaan asumisyksiköissä asuvien lasten yksinäisyys ja ikävä näkyy etenkin iltaisin ja viikonloppuisin. Arkiset rutiinit ja toimintatavat helpottavat oloa päiväsaikaan, mutta yöaikaan unettomuus, pelot ja muistot ovat läsnä voimakkaammin. Mahdollisuus keskustella turvallisen aikuisen kanssa ja saada lohdutusta auttaa yleensä rauhoittumaan. Myös nukkuminen päivällä, yliaktiivisuus esimerkiksi urheilun parissa ja erilaiset keinot kutsua toinen ihminen lähelle voivat olla merkkejä tavoista yrittää karkottaa yksinäisyyden ja ikävän tunnetta.

N1: Mulla ei itseasiassa täällä oo oikeestaan kavereita. Mulla on aika vähän kavereita, mutta jos joku multa kysyis kummiperheestä niin mä kertoisin kaikki ne hyvät asiat mitä ite oon kummiperheen kanssa kokenu ja mitä me tehdään yhdessä.

N1: Mä olin silloin edellisessä vastaanottokeskuksessa kun sain mun kummiperheen ja silloin mulla oli muutenkin vähän sellainen yksinäinen olo. Mä en oikeen tehnyt siellä mitään ihmeellistä.

Onnistuneet sosiaaliset kokemukset uudessa elinympäristössä vaikuttavat positiivisesti turvapaikanhakijalasten mielenterveyteen. Erilaisten mielenterveyteen ja hyvinvointiin liittyvien oireiden on havaittu olevan vahvasti yhteydessä sosiaalisen tuen puuttumiseen ja syrjäytymiskokemuksiin. (Suikkanen 2010, 17.) Kyselytutkimukseen vastanneista lapsista kaikki olivat sitä mieltä, että kummiperhe on vähentänyt yksinäisyydentunteen kokemuksia. Lähes jokainen heistä koki myös hyvinvointinsa lisääntyneen kummiperheen ansiosta. (LIITE 11.) Nämä ovat merkittäviä tuloksia kummiperhetoiminnan vaikutta-

vuuden kannalta, sillä yksi toiminnan tavoitteista on lisätä turvapaikanhakijalasten hyvinvointia.

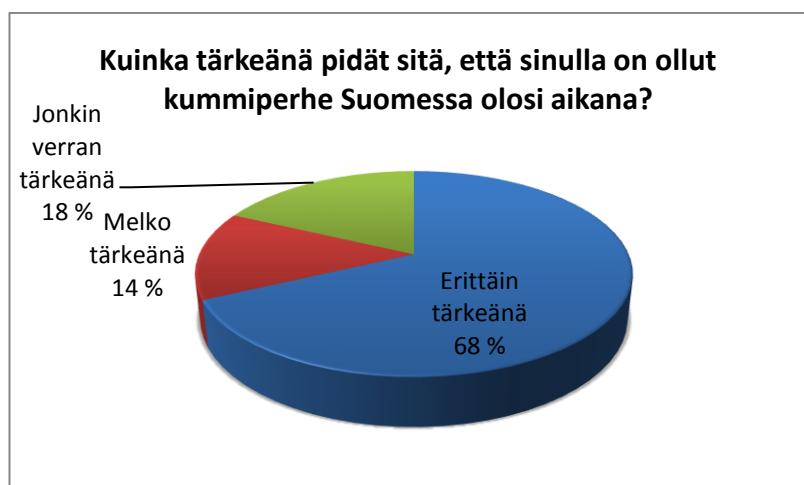
N1: Ainakin kerran viikossa me soitetaan ja kysytään, että mennäänkö esimerkiksi Selloon kahville. Ja vähintään kerran kahdessa viikossa. Jos mulla on ollu kiireitä, opiskelua tai jotain niin meen sitten vasta seuraavalla viikolla. Mut kyllä me usein nähdään.

N2: No ainakin vähintään kerran viikossa mä käyn siellä. Joskus oon siellä parikin yötä ja joskus kolmekin yötä. Joskus käyn kolmekin kertaa viikossa siellä.

N4: No yleensä ainakin kerran viikossa yritetään nähdä ja välillä kaks tai kolmekin kertaa. Se riippuu kun välillä mulla on jotain tekemistä et mä en ehdi mennä ja jos ne ei pysty niin sovitaan joku toinen aika. Mutta yleensä kerran viikossa.

7.5 Kummiperheen merkitys lapsen elämässä

Kyselytutkimuksessa kummiperheen tärkeyttä pyrittiin selvittämään Likert-asteikkoa käyttävän kysymyksen avulla. Likert-asteikko on kyselylomakkeissa käytettävä vastausasteikko. Siinä on joukko asenneväittämiä, jotka ilmaisevat sekä kielteistä että myönteistä asennetta annettuun kysymykseen (Kalliopuska 2005, 117). Lapsia pyydettiin pohtimaan asteikolla 1–5, kuinka tärkeänä he pitävät sitä, että heillä on ollut kummiperhe Suomessa olonsa aikana. 100 % lapsista piti kummiperhettä vähintään jonkin verran tärkeänä.

KUVIO 2: Kummiperheen tärkeys

N2: Mulle kummiperhe on tosi tärkeä. Tänä aikana kun oon Suomessa ollut niin en oo kenessäkään nähny niin paljon hyvää kun mun kummiperheessä.

N3: Kummiperhe on mulle tärkeä. Mä en osaa sanoa miksi mutta mä jotenkin tunnen sen itsessäni ja ne on mulle tosi tärkeitä. Mä todella tykkään heistä.

N4: Ne on mulle tosi tärkeitä. Mä oon oppinu heiltä niin paljon kaikista asioista, kielestä ja kulttuurista, urheilusta ja kaikesta Suomessa. Ja ne on aina auttanut mua ja ollu mun tukena. Ja kysyy aina mitä mä tarviin. Ne on mulle todella tärkeitä.

N2: Aina kun käyn heidän luona, mä oon tosi iloinen. Mä oon tosi iloinen heidän puolesta, ne on niinku ilosia myös mun puolesta. Aina kun mä meen sinne niin ne puhuu mulle tosi kiltisti.

N1: Ne on mulle tosi tärkeitä. Ne on aina tehny mulle hyvää ja ne välittää musta tosi paljon. Mä oon tosi onnellinen et mulla on kummiperhe. Ei mulla olis täällä oikeestaan ketään ilman mun kummiperhettä.

Turvalliset ja rakastavat vanhemmat sekä moraalinen, poliittinen ja uskonnollinen vakaumus tukevat lapsen kehitystä. Yksin Suomeen saapuneet lapset ovat erossa vanhemmistaan, eivätkä asumisyksikön työntekijät tai muut lapsen elämässä olevat aikuiset pysty korvaamaan omien vanhempien poissaoloa. He voivat kuitenkin muodostaa lapsen elämään tukea antavien aikuisten verkoston. (Taskinen 2011, 81.) Haastatteluissa kummiperhettä verrattiin monissa eri yhteyksissä oikeaan, biologiseen perheeseen.

N3: Mulla ei oo täällä mun omaa perhettä ja ne on niinku mun perhe täällä. Niinku isä ja äiti.

N4: Ne on mun perhe. Siitä päivästä kun mä sain tän perheen niin en oo ollenkaan katunu.

N1: --- ja se on mulle vähän niinku oikeesti mun perhe nyt. Ne tekee kaikkia niitä asioita mun puolesta mitä mun oikeaki perhe.

N2: --- luulin eka, että niiden kanssa mennään ulos ja kahville tai käydään jossain kiertelee, mutta mä en tienny et siitä kummiperheestä tulee mulle näin tärkeä asia. Että kun mä oon nyt ollu niiden luona niin se on vähän niin kuin perhe mulle. Mun oikea perhe.

N2: --- ja ihan tälleen, tää saattaa kuulostaa vähän karulta, mutta suoraan sanottuna edes mun oma perhe ei oo ollu mulle noin hyvä kun mun kummiperhe on mulle.

Tehdessäni harjoittelua Perhetalkoot-hankkeessa, huomasin pian, että turvapaikanhakijalapsen olivat poikkeuksetta erittäin huomaavaisia ja kohteliaita. Haastatteluja tehdessäni lapset toivat esille ujouttaan ja haluaan käyttäytyä soveliaasti kummiperheen luona. Molemmissa haastatteluissa lapset nostivat esille sen, ettei kummiperheelle makseta rahaa heidän kanssaan vietetystä ajasta, mutta silti he haluavat tavata heitä ja olla heidän tukena. Keskusteluista paistoi läpi kiitollisuus ja kunnioitus omaa kummiperhettä kohtaan, mikä loi tietynlaisia haasteita kummissuhteen rakentumiselle. Yksi lapsi kertoi kyselylomakevastauksessaan, että kummiperheen luona vieraileminen tuntuu velvollisuudelta (LIITE 10).

N1: --- tää on vielä silleen et ne ei saa musta mitään hyötyä. Mä en tee niille töitä enkä mitään vaan ne tekee pelkästään mulle hyvää koko ajan. Välillä voi olla sellasia viikkoja etten mä soita niille, mut ne soittelee mulle ja kyselee mun kuulumisia ja pyytää mua kylään. Ei kukaan muu tee mulle niin.

N3: Kummiperhe ei saa musta mitään rahaa. Silti ne välittää oikeesti ja se näyttää miten puhdas sydän niillä on. Hyväsydämissä ihmisiä. Mä oon niin kiitollinen mun kummiperheelle.

N3: --- mä en ite haluu häiritä heitä tai et mä otan niiden aikaa. Yleensä ne ottaa ite yhteyttä kerran viikossa tai kerran kahessa viikossa.

Lopuksi pyysin haastatteluun osallistuneita lapsia pohtimaan, mitä he haluaisivat kertoa kummiperhetoiminnasta ystävälleen, joka miettii lähtevänsä mukaan toimintaan. Haastattelun viimeiseen kysymykseen saamani vastaukset eivät enää yllättäneet minua, vaan kaikki lapset suosittelisivat kummiperhetoimintaan lähtemistä ystävälleen.

N2: Mulla on tosi monta kaveria, jotka on kysynyt multa kokemuksia kummiperheestä. Ne kysyy esim. mitä hyötyä on kummiperheestä ja mä sanon niille ne kaikki hyvät asiat esimerkiksi et mä oon ollu niiden kanssa niillä kotona ja mitä kaikkee me ollaan tehty, kokkailtu ja käyty ulkona.

N3: Mä suosittelisin kummiperhettä muille koska se on tärkeä tuki. Ja sä opit enemmän kulttuurista ja kielestä. Ja ne on sellasia ihmisiä jotka on tosi ystävällisiä ja aina sun tukena kaikessa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää turvapaikanhakijalasten kokemuksia kummiperhetoiminnasta ja sen merkityksestä kotoutumiselle ja hyvinvoinnille. Tavoitteena oli myös tuoda esille mahdollisia kummiperhetoiminnassa ilmeneviä haasteita.

Tutkimusaineistosta käy ilmi, että kummiperhetoiminta vastaa kohderyhmän tarpeisiin erittäin hyvin. Kyseessä on asumisyksiköiden ja kuntien kotouttamistoimenpiteitä tukeva toiminta, joka saatujen tulosten mukaan antoi eväitä moniin kotoutumista ja hyvinvointia tukeviin teemoihin. Kummiperhetoiminta on lasten kokemusten perusteella tärkeää, ja sillä on myönteinen vaikutus kotoutumiselle ja hyvinvoinnille. Keskeisimpinä koettuja asioita olivat mahdollisuus päästä osaksi suomalaista perhe-elämää ja arkea, suomen kielen oppiminen ja uusien sosiaalisten suhteiden luominen.

Tutkimusaineistossa nousee voimakkaasti esille lasten tarve keskustella ja viettää aikaa luotettavan aikuisen kanssa. Saadun aineiston perusteella lapset ovat löytäneet kummiperheen myötä ihmisiä, joihin he voivat luottaa ja joiden kanssa he mielellään viettävät vapaa-aikaansa. Björklundin (2015) mukaan turvapaikanhakijalapset pyrkivät hakemaan kuulumisen tunnetta sosiaalisista yhteisöistä ollessaan erossa omassa perheestään. Kivijärven (2015, 133–137) saamien tutkimustulosten mukaan useilta maahan muuttaneilta lapsilta kuitenkin puuttuvat suhteet, jotka sitoisivat heidät ympäröivään yhteisöön ja tarjoaisivat turvaa.

Lapset kokivat saaneensa tukea suomen kielen opiskeluun kummiperheiltään ja haastatteluvastauksissa nousi esiin myös nokkeluus ja periksi antamattomuus kielellisiä haasteita kohdatessa. Kääntäjäsovellusten käyttö on viikko viikolta vähentynyt ja lapset kertoivat keskustelewansa asioista jatkuvasti sujuvammalla suomen kielellä. Lapset korostivat kummiperheen merkitystä suomen kielen osaamisen kehittämisessä.

Epätietoisuus tulevaisuudesta ja sen mukanaan tuoma ailahteleva mieliala loivat haasteita ihmissuhteisiin, ja lapset kantoivat huolta kummiperheensä mahdollisesta loukkaamisesta esimerkiksi tapaamisissa perueissaan. Kiitollisuus omaa kummiperhettä kohtaan tuli haastatteluissa esille todella vahvasti, mikä osaltaan lisäsi lasten paineita suoriutua uu-

desta ihmissuhteesta. Myös puutteellinen kielitaito ja kummiperheen oudoilta tuntuvat tavat loivat haasteita, mutta toisaalta lapset kokivat nämä haasteet mahdollisuudeksi oppia ja kehittyä.

Aiempien tutkimusten (esim. Peltonen 2011; Riutamaa 2016; Moghaddam 2011) mukaan sosiaaliset verkostot, etenkin turvalliset ja luotettavat aikuiset, voivat hyvin kantaa traumaattisiakin tapahtumia kohdannutta lasta. Mikkonen (2011, 91) pohtii hyviä käytäntöjä alaikäisen turvapaikanhakijan tukemiseksi ja nostaa ensimmäiseksi vaihtoehdoksi ystäväperheen tai tukihenkilön. Hänen mukaansa käytäntö olisi toimiva erityisesti niiden lasten tukemiseksi, joilla ei ole sukulaisia Suomessa.

Ruotsissa on jo kokemuksia mallista, jossa yksin maahan tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat pyritään sijoittamaan ruotsalaisiin perheisiin asumaan. Suomessa tämä malli on vasta hiljalleen saamassa kannatusta, vaikka perhesijoituksesta saadut kokemukset puhuvatkin puolestaan. (YLE 2017.) Tutkimushetkellä tiedossani on muutama kummiperhe, jotka ovat ottaneet kummilapsensa luokseen asumaan. Tämä ei kuitenkaan ole kummiperhetoiminnan perimmäinen tarkoitus, joten toiminta tietysti eroaa perhesijoituksesta täysin. Nykytilanteessa, jossa Suomi yhä suosii asumisyksiköitä perhesijoituksen sijasta, voidaan kummiperhetoiminta nähdä tukea antavana tekijänä asumisyksikön rinnalla. Tutkimustulosteni perusteella kummiperhetoiminta tulisi ottaa käyttöön kaikissa turvapaikanhakijoiden alaikäisyksiköissä. Sen myönteisiä vaikutuksia kotoutumiselle ja hyvinvoinnille ei tulisi heittää hukkaan. Jokaiselle Suomessa yksinolevalle lapselle tulisi antaa mahdollisuus omaan kummiperheeseen.

Valtion kotouttamisohjelman yhteydessä luotu kumppanuusohjelma tarjoaa mahdollisuuden uusille, innovatiivisille ideoille kotoutumiseen liittyen. Joka toinen vuosi järjestettävä ”Kotouttamisen valtakunnallinen Summit” olisi hyvä väylä saada kummiperhetoiminnalle näkyvyyttä ja mahdollisesti tuoda se myös muiden yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten kanssa työskentelevien käyttöön. Tapahtuman tarkoitus on koota yhteen kotouttamisen ajankohtaiset asiat, keskeiset haasteet, viimeisin tutkimustieto ja hyvät käytännöt. Ensimmäinen ”Kotouttamisen valtakunnallinen Summit” järjestetään keväällä 2017 ja olen informoinut tapahtumasta hankkeen työntekijöitä. (Taarna 2016.)

Lasten kokemusten lisäksi kummiperhetoimintaa olisi mielenkiintoista ja tärkeää tutkia myös muista näkökulmista. Jatkotutkimusehdotuksia ovat esimerkiksi ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden kokemusten kerääminen, joka selvittäisi, ovatko he huomanneet muutoksia kummiperheen saaneissa lapsissa. Myös kummiperheiden kokemukset ja kummiperhevalmennuksen arviointi ovat asioita, joita olisi hyvä tutkia kokonaisvaltaisen kuvan saamiseksi. Olen esittänyt nämä jatkotutkimusehdotukset hankkeen työntekijöille.

Opinnäytetyöni käsittelee ainoastaan alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Saamieni tulosten perusteella uskon, että kummiperhetoiminta tulee olemaan erittäin tärkeässä roolissa myös täysi-ikäisen turvapaikanhakijanuoren itsenäistymisvaiheessa, jossa siteet asumisyksikön henkilökuntaan katkeavat pois muutettaessa. Kummiperheen antama tuki itsenäistymisvaiheessa olisi näin ollen myös mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimusaihe.

9 POHDINTA

Suurten turvapaikanhakijamäärien takia uusien kotouttamistoimenpiteiden arvioiminen ja tutkiminen on erittäin ajankohtaista ja tärkeää. Olen tuonut opinnäytetyössäni esiin Suomen valtion heikon taloustilanteen ja kertonut, että rahallisten lisäresurssien saaminen kotouttamistyöhön on kiven alla. Kotouttamisen rahoitus ja siihen annettavat lisäresurssit ovat kuitenkin myös nykyisen hallituksen poliittinen linjaus, eivät pelkästään heikon taloustilanteen seuraus.

Vapaaehtoistoiminnalla toteutetut kotoutumista tukevat mallit ovat taloudellisesti kannattavia ja lisäävät myös toimintaan vapaaehtoisiksi tulevien henkilöiden hyvinvointia. Lisäksi ne kehittävät yhteiskunnassa vallitsevaa ilmapiiriä suvaitsevaisemmaksi luodessaan mahdollisuuksia kulttuurien välisille kohtaamisille. Myös Suomessa jo pidempään asuneiden maahanmuuttajien potentiaalia kokemusasiantuntijoina voitaisiin hyödyntää enemmän, esimerkiksi vertaisohjausta järjestämällä. Suomessa toimii paljon aktiivisia maahanmuuttajien omia järjestöjä, jotka tulisi ottaa mukaan kotouttamisen suunnitteluun entistä tehokkaammin. On kuitenkin syytä pysähtyä pohtimaan, kuka lopulta vastaa kotouttamisesta. Vapaaehtoistoiminnalla toteutettu kotoutumisen tukeminen voidaan tuoda lakisääteisten kotouttamistoimien rinnalle ikään kuin lisäpalveluna, mutta sillä ei voida poistaa kuntien vastuuta kotouttamisesta.

Riittävä kotouttaminen on oletettavasti myös yhteiskunnan etu: hyvin kotoutuneet maahanmuuttajat osallistuvat aktiivisemmin yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeisiin asioihin kuten työntekoon, veronmaksuun ja valtion innovaatiokyvyn vahvistamiseen. Olisi tärkeää, että turvapaikanhakijoille annettaisiin riittävästi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja demokratiasta. Vaikka he saisivat myöhemmin kielteisen turvapaikkapäätöksen, annettu tieto ei suinkaan mene hukkaan: minne ikinä he elämässään menevätkin, vievät he tätä tietoa ja asennetta ihmisoikeuksia kohtaan mukanaan maailmalle.

Koska opinnäytetyöni keskittyi tutkimaan maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa yksin Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijalasten näkökulmasta, en voi sivuuttaa perheenyhdistämiseen liittyviä ongelmia ja niiden korostamisen merkitystä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Mielestäni Suomessa tulisi käydä vakavaa keskustelua siitä,

onko perheenyhdistämisen ehtojen jatkuva tiukentaminen kenenkään, erityisesti maahan yksintulleen lapsen, edun mukaista. Kuten Kuusisto-Arponen (2016, 95) kirjoittaa, Suomen valtion harjoittama maahanmuuttopolitiikka perustuu jatkuvasti kaventuvalle käsitykselle siitä, mitä ovat inhimillinen hätä tai lapsen oikeudet. Suomeen on luotu tilanne, jossa olemme suojelleet yksin maahan tulleet lapset perheettömiksi.

Sosionomin ammattia ajatellen opinnäytetyöni opetti minulle valtavasti. Opin, että aikataulutuksella on iso merkitys tutkimusta tehdessä. Opinnäytetyöni aikataulu oli varsin tiukka ja juuri sen uskon puskeneen työtä kovaa vauhtia eteenpäin. Idean opinnäytetyölteni sain marraskuussa 2016 ja neljä kuukautta tämän jälkeen työni oli valmis julkistettavaksi. Neljään kuukauteen mahtui aikaa vieviä prosesseja, kuten tutkimusluvan odottaminen ja haastatteluajankohtien sopiminen. Nämä hetket olivat kaikista tärkeimpiä, sillä en suinkaan istunut odottelemassa, vaan käytin ajan tehokkaaseen tiedonhakemiseen. Tiedonhaussa minua auttoivat Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjaavat opettajat, kirjaston henkilökunta sekä aiemmat alaikäisiä turvapaikanhakijoita koskevat tutkimukset. Ongelmia kohdatessa taito kysyä apua on yksi tärkeimmistä keinoista selvitä.

Opinnäytetyön tekeminen tuki ammatillista kasvuani monella tavalla. Erityisesti eettisten kysymysten pohtiminen korostui kerätessäni tutkimusaineistoa vaikeassa elämäntilanteessa olevilta lapsilta. Opinnäytetyön tekeminen opetti minulle itsenäistä työskentelyä ja vastuullisuutta. Käytin paljon aikaa lähdekirjallisuuden etsimiseen ja panostin käyttämieni lähteiden ajankohtaisuuteen. Keskityin Suomessa ja Pohjoismaissa tehtyihin tutkimuksiin, jotta niistä saatu materiaali vastaisi parhaiten oman tutkimukseni kohderyhmää ja heidän elämäntilanteitaan. Ajantasaisen lainsäädännön esille tuominen oli oleellinen osa opinnäytetyötäni, koska turvapaikanhakua määrittelevät lait ovat muuttuneet useita kertoja lähivuosina.

Tein tiivistä yhteistyötä Perhetalkoot-hankkeen kanssa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Huolehdin siitä, että he olivat perillä opinnäytetyöni vaiheista ja niiden etenemisestä. Pyysin heiltä myös ahkerasti palautetta työstäni koko prosessin ajan. Koin tämän tärkeäksi, sillä opinnäytetyöni tarkoituksena oli ennen kaikkea tuottaa hankkeelle heidän tarvitsemaansa tietoa.

Nyt, opinnäytetyöprosessin viime metreillä, päällimmäisenä mieleeni jäänyt kömmähdyks on virhe kyselylomakkeiden kääntämisessä. Tämä virhe oli minulle ammatillisesti opettava, sillä se muistutti minua siitä, että koskaan ei voi tarkistaa ja varmistaa liikaa. Jälkikäteen on helppo miettiä, mitä olisin tehnyt toisin, mutta vastaisuudessa muistan tämän opetuksen varmasti. Onneksi kuitenkin selvisin tilanteesta hyvin ammattitaitoitien tulkkien avustuksella ja tutkimus pääsi etenemään suunnitellusti.

Opinnäytetyöni on tärkeä ja ajankohtainen. Toivon, että mahdollisimman moni kummiperhe tutustuu tutkimustuloksiini ja sitä kautta ymmärtää, kuinka merkittävässä roolissa he kummilastensa elämässä ovat. Toivon myös, että kummiperhetoiminta leviää muihin alaikäisyksiköihin, sillä valitettava totuus on, että opinnäytetyöni valmistumishetkellä maailman tilanne ei ole muuttunut. Sotien ja vainojen seurauksena lapset lähtevät yhä pakomatalle kodeistaan.

LÄHTEET

- Alasuutari, Maarit 2009. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa. Teoksessa Johanna, Ruusuvoori & Liisa, Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Björklund, Krister 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Institute of Migration.
- ELY-keskus 2017. Kotouttaminen. Viitattu 22.2.2017. http://www.ely-keskus.fi/web/ely/kotouttaminen?p_p_id=122_INSTANCE_aluevalinta&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_r_p_564233524_categoryId=14401&p_r_p_564233524_resetCur=true#.WK1DLG-LSM8
- Euroopan ihmisoikeussopimus 1999 / 63, 20.5.1999. Viitattu 1.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>
- European Migration Network 2009. Yksintulleet – näkökulmia ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten asemasta Suomessa. Viitattu 17.2.2017. http://www.kotouttaminen.fi/files/39021/Artikkeli_yksintulleet_24062009_FINAL.pdf
- Forsander, Annika 2001. Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Annika, Forsander; Elina, Ekholm; Petri, Hautaniemi; Ali, Abdullahi; Anne, Alitolppa-Niitamo; Eve, Kyntäjä & Nguyen Quoc, Cuong (toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Yliopistopaino, 31–56.
- Giger, Joyce & Davidhizar, Ruth 2002. The Giger and Davidhizar Transcultural Assessment Model. *Journal of Transcultural Nursing* 13, 185–188.
- Gothóni, Raili & Siirto, Ulla 2016. Suomi muutoksen keskellä. Teoksessa Raili, Gothóni & Ulla, Siirto (toim.). Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 231–245.
- Hakalehto-Wainio, Suvianna 2014. Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Timo, Koivurova & Elina, Pirjatanniemi (toim.). Ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 133–164.
- Hammar-Suutari, Sari 2009. Asiakkaana erilaisuus. Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Joensuu: Yliopistopaino.
- Haravuori, Henna; Marttunen, Mauri & Viheriälä, Liisa 2016. Traumaattiset kokemukset. Teoksessa Kirsti, Kumpulainen; Eeva, Aronen; Hanna, Ebeling; Eila,

- Laukkanen; Mauri, Marttunen; Katja, Puura & Andre, Sourander (toim.).
Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 91–97.
- Harinen; Päivi, Honkasalo; Veronika, Souto; Anne-Mari & Suurpää, Leena 2009. Ovien
availua. Teoksessa Päivi, Harinen; Veronika, Honkasalo; Anne-Mari,
Souto & Leena, Suurpää (toim.). Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, va-
paa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto /
Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91. Helsinki: Hakapaino, 5–22.
- Heino, Eveliina & Veistilä, Minna 2016. Mikä muuttuu kun muutetaan? Venäläistaus-
taisten perheiden tarinat ja integraation vaiheet. Teoksessa Maija, Jäppi-
nen; Anna, Metteri; Satu, Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa, Rauhala (toim.).
Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosi-
aalityön tutkimuksen vuosikirja 2016, 133–161.
- Helander, Reetta & Mikkonen, Anna 2002. Ikävä äitiä. Ilman huoltajaa tulleet pakolais-
lapset Suomessa. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia. E 13 / 2002. Helsin-
ki: Väestöliitto.
- Helsingin Diakonissalaitos 2017. Viitattu 6.3.2017. <https://www.hdl.fi/fi/>
- Henkilötietolaki 1999 / 523, 22.4.1999. Viitattu 25.10.2016
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523#L7P34>
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teo-
ria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä:
Gummerus.
- Hirvonen, Ari 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Jaana, Hallamaa; Veikko, Lau-
nis; Salla, Lötjönen & Irma, Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Hel-
sinki: Hakapaino, 31–49.
- Juvonen, Anna-Maija 2012. Maahanmuuton juridiikkaa. Käytännön käsikirja. Helsinki:
Edita.
- Jyväskylän yliopisto 2015. Määrällinen analyysi. Viitattu 1.11.2016.
[https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/ainei-
ston-analyysimenetelmat/maarallinen-analyysi](https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/ainei-
ston-analyysimenetelmat/maarallinen-analyysi)
- Kalliopuska, Mirja 2005. Psykologian sanasto. Helsinki: Otava.
- Kerkkänen, Heikki & Saastamoinen, Kimmo 2013. Vieraasta veljeksi – kaksisuuntaista
kotoutumista miehille. Miessakit ry:n julkaisuja 2013:1. Helsinki: Miessa-
kit ry.

- Kerkkänen, Heikki & Säävälä, Minna 2015. Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 40 / 2015. Viitattu 13.3.2017.http://www.kotouttaminen.fi/files/43286/TEMjul_40_2015_web_09062015.pdf
- Kivijärvi, Antti 2015. Nuoruusvuosina Suomeen muuttaneiden polkuja jäljittämässä. Tutkimus Kurvi -hankkeen nuorten elämäkulusta. Teoksessa Harri, Nieminen & Antti, Kivijärvi (toim.) Kiertoteitä. Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä. Helsinki: Into Kustannus, 109–158
- Korhonen, Vesa 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia. Teoksessa Vesa, Korhonen & Sauli, Puukari (toim.). Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 56–70.
- Kuosma, Tapio 2016. Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet. EU: Nordbooks.
- Kuula, Arja 2007. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2016. Perheettömiksi suojellut: yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi, Fingerroos; Anna-Maria, Tapaninen & Marja, Tiilikainen (toim.) Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi? Tampere: Vastapaino, 89–110.
- Laasanen, Juhani 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 26.1.2017.
<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 2011 / 746, 17.6.2011. Viitattu 26.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110746>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 2010 / 1386, 30.12.2010. Viitattu 29.10.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386#L7>
- Lastensuojelulaki 2007 / 417, 13.4.2007. Viitattu 29.10.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P4>
- Launikari, Mika & Puukari, Sauli 2005. Multicultural Guidance and Counselling. Theoretical Foundations and Best Practices in Europe. Jyväskylä: CIMO. Viitattu 1.2.2017.

- http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/15622_multicultural_guidance_and_counselling.pdf
- Liebkind, Karmela; Mannila, Simo; Jasinskaja-Lahti, Inga; Jaakkola, Magdalena; Kyn-tätäjä, Eve & Reuter, Anni 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gau-deamus.
- Lähteenmäki, Minna 2013. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vas-taanottokeskuksen ja koulun arjesta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Maahanmuuttovirasto a 2016. Kotouttaminen kuuluu vasta oleskeluluvan saaneille. Lehdistötiedote 27.4. Viitattu 6.3.2017.
http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/kotouttaminen_kuuluu_vasta_oleskeluluvan_saaneille_67218
- Maahanmuuttovirasto b 2016. Vain osan ikä testataan – valtaosa alaikäisenä turvapaik-kaa hakevista on alaikäisiä. Lehdistötiedote 14.4. Viitattu 22.2.2017.
http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/vain_osan_ika_testataan_valtaosa_alaikaisena_turvapaikkaa_hakevist_a_on_alaikaisia_66998
- Maahanmuuttovirasto 2017. Turvapaikka Suomesta.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta
- Manner, Maria 2017. Irakin lausunto pakkopalautuksista ei yllättänyt Suomea – sisämi-nisteriön mukaan palautukset jatkuvat. Helsingin Sanomat 16.1. Viitattu 16.2.2017. <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005047076.html>
- Martelin, Tuija; Karvonen, Sakari & Koskinen, Seppo 2002. Työikäisten hyvinvointi. Teoksessa Matti, Heikkilä & Mikko, Kautto (toim.) Suomalaisten hyvin-vointi 2002. Helsinki: Stakes.
- Martikainen, Liisa 2006. Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 287. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 22.2.2017.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13390>
- Mikkonen, Anna 2011. Lapsen etu – näkökulmia sisältökysymyksiin. Miten tukea Suo-meen ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia ja -nuoria? Teokses-sa Salli, Alanko; Irma, Marttinen & Henna, Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yh-teiset Lapsemme ry, 78–93.

- Moghaddam, Riitta 2011. Lapsen etu – puheenvuoroja kentältä. Alaikäisten vastaanotto ja lapsen etu sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Teoksessa Salli, Alanko; Irma, Marttinen & Henna, Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 104–111.
- MOTY-projekti 2011. Monikulttuurinen työyhteisö. Hyvinvointi ja terveys. Viitattu 22.2.2017.
<https://estudio.edupoli.fi/moty/index.asp?id=725&kat=Hyvinvointi%2C+terveys+ja+sairaus>
- Mustonen, Henna & Alanko, Salli 2011. Lapsen etu – projektin puheenvuoro. Teoksessa Salli, Alanko; Irma, Marttinen & Henna, Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 10–41.
- Mustonen, Henna 2011. Johdanto. Teoksessa Salli, Alanko; Irma, Marttinen & Henna, Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 7–9.
- Parsons, Annika 2010. Lapsen edun toteutuminen turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu.
- Peltonen, Kirsi 2011. Lapsen etu – näkökulmia sisältökysymyksiin. Sodan traumatisoivat tapahtumat ja kehittyvä lapsi. Teoksessa Salli, Alanko; Irma, Marttinen & Henna, Mustonen (toim.) Helsinki: Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset Lapsemme ry, 58–67.
- Pentikäinen, Marja 2016. Kummiperheet tukevat nuoria turvapaikanhakijoita. Viitattu 1.11.2016. <https://www.hdl.fi/fi/ajankohtaista/2259-kummiperheet-tukevat-turvapaikanhakijanuoria>
- Perhetalkoot-hanke 2016. Kummiperheiden perehdytyskansio, kummiperhetoimintaan liittyvät tilastot & hankkeen projektisuunnitelma. Aineisto on Perhetalkoot-hankkeen sisäisessä käytössä. Viitattu 25.10.2016.
- Pietilä, Ilkka 2010. Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Johanna, Ruusuvoori; Pirjo, Nikander & Matti, Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 411–423.
- Pitkänen, Maiju 2016. Perhetalkoot-hankkeen yhteistyöntekijän haastattelu Pitäjänmäellä 25.10.2016.

- Rautio, Marjatta 2017. "Perhehoito olisi lapsille parasta kotouttamista" – Pelastakaa Lapset etsii sijaiskoteja turvapaikan saaneille lapsille. YLE 8.2. Viitattu 9.2.2017. <http://yle.fi/uutiset/3-9444074>
- Riutamaa, Eeva 2016. Maan korvessa kulkevi. Evakkolasten kasvukokemusten tunne-
muistot ja hyvinvointi. Turun yliopiston julkaisuja C / 424. Turku: Turun
yliopisto.
- Siirto, Ulla & Hammar, Sari 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden
parissa. Teoksessa Raili, Gothóni & Ulla, Siirto (toim.). Pakolaisuudesta
kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 189–212.
- Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu 2011. Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa
Juho, Saari (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Hel-
sinki: Gaudeamus, 106–139.
- Suikkanen, Sirkku 2010. Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapai-
kanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen
palvelujen tarpeestaan. Helsingin Diakonissalaitoksen raportteja 1 / 2010.
Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.
- Suomen Pakolaisapu i.a. Perheenyhdistäminen palautettava osaksi pakolaispolitiikkaa.
Viitattu 16.2.2017.
[http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/ratkaisut/perheenyhdistamisen-
palauttaminen/](http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/ratkaisut/perheenyhdistamisen-palauttaminen/)
- Taarna, Varpu 2016. Kotouttamisen kumppanuusohjelma: Kotouttaminen on kumppa-
nuutta – tule mukaan. Työ- ja elinkeinoministeriön oppaat ja muut julkai-
sut. 4 / 2016. Viitattu 23.2.2017. [http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-
107-4](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-107-4)
- Taskinen, Sirpa 2011. Lapsen etu – näkökulmia sisältökysymyksiin. Mikä on yksintul-
leiden lasten edun mukaista? Teoksessa Salli, Alanko; Irma, Marttinen &
Henna, Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turva-
paikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 42–57.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Mielen hyvinvointi. Viitattu 13.3.2017.
[https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-
edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-
ammattillisessa-koulutuksessa/mielen-hyvinvointi](https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/toimijat/terveyden-edistaminen-eri-toimialoilla/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen-ammattillisessa-koulutuksessa/mielen-hyvinvointi)

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Viitattu 1.3.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/pakolaiset-ja-turvapaikanhakijat>
- Tiittula, Liisa & Ruusuvoori, Johanna 2009. Johdanto. Teoksessa Johanna, Ruusuvoori & Liisa, Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tuomi-Mark, Hillamaria & Salapuro, Hanna-Mari 2014. Maahan muuttaneiden miesten kotoutuminen – käytäntöjä, haasteita ja verkostotyöskentelyä monikulttuurisen miestyön kentällä. Väestöliitto. Viitattu 23.1.2017. <http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/aineistot/miehet/>
- Turtiainen, Kati 2013. Maahanmuuttajien vastaanottaminen ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Vesa, Korhonen & Sauli, Puukari (toim.). Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 191–205.
- Työ- ja elinkeinoministeriö i.a. Pakolaisten vastaanotto. Viitattu 6.3.2017. http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/pakolaisten_vastaanotto
- Ulkomaalaislaki 2004 / 301, 30.4.2004. Viitattu 26.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- UNHCR 2010. Voices of Afghan Children. A study on asylum-seeking children in Sweden. Viitattu 24.1.2017. <http://www.unhcr.org/protection/children/4c8e24a16/voices-afghan-childrenstudy-asylum-seeking-children-sweden.html>
- Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 2016. Viitattu 22.2.2017. http://tem.fi/documents/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-2019.pdf/70415e54-52cd-4acb-bd76-d411f0dc5b94
- YK:n pakolaissopimus 1951 / 77, 10.10.1968. Viitattu 26.10.2016. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2

LIITE 1: Kyselylomake

Hyvä kummiperhetoiminnassa mukana oleva nuori, haluamme kuulla kokemuksiasi kummiperhetoiminnasta. Olemme laatineet kyselyn, johon vastataan nimettömänä. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja siten, ettei yksittäisiä vastauksia voida tunnistaa. Vastauksia käytetään toiminnan kehittämiseen, raportointiin ja toiminnasta tiedottamiseen. Kyselyssä on neljä osiota, joihin voit vastata valitsemalla vaihtoehdon tai vaihtoehdot, jotka koet sopivaksi oman kokemuksesi perusteella. Kyselyssä ei ole oikeita tai väärä vastauksia. Kiitos vastauksistasi!

1. Minulla on ollut kummiperhe (merkitse numerolla) ____kuukautta.

2. Vastaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä *kyllä* tai *ei*:

a) Olemme menneet kummiperheen kanssa paikkoihin, joihin en olisi muuten mennyt	kyllä
ei	
b) Olemme tehneet kummiperheen kanssa asioita, joita en olisi muuten tehnyt	kyllä
ei	
c) Kummiperhe on vähentänyt yksinäisyyden kokemuksiani	kyllä
ei	
d) Kummiperheen kautta minulla on elämässäni uusia ihmisiä ja sosiaalisia suhteita	kyllä
ei	
e) Olen oppinut puhumaan paremmin suomea kummiperheen avulla	kyllä
ei	
f) Olen oppinut suomalaisia tapoja kummiperheen avulla	kyllä
ei	
g) Kummiperhe on lisännyt hyvinvointiani	kyllä
ei	
h) Olen oppinut kummiperheeltä suomalaisesta yhteiskunnasta	kyllä
ei	
i) Olen opettanut kummiperheelle tapoja omasta kulttuuristani (esim. kieli, uskonto, ruoanlaitto)	kyllä
ei	
j) Kummiperhe on oppinut avullani uusia asioita lähtömaastani	kyllä
ei	
k) Minusta on hyvä, että sain kummiperheen jo odottaessani oleskelulupapäätöstä	kyllä
ei	

- l) Kummiperhe on auttanut minua tuntemaan itseni osaksi suomalaista yhteiskuntaa kyllä
ei

3. Vastaa seuraaviin väittämiin ympyröimällä sopivat vaihtoehdot, voit valita useamman vaihtoehdon.

Parasta kummiperheen kanssa on (valitse 1-3 asiaa):

- a) yhdessäolo
- b) keskusteleminen perheen kanssa
- c) uusien asioiden kokeileminen
- d) lasten kanssa leikkiminen, jos perheessä on lapsia
- e) suomen kielen oppiminen
- f) kotitöiden tekeminen
- g) suomalaiseen kotiin pääseminen ja perhe-elämän näkeminen
- h) retkellä käyminen (esimerkiksi luontoretki, mökkeily, marjastaminen)

Haastavinta kummiperheen kanssa on (valitse 1-3 asiaa):

- a) en aina ymmärrä, mitä puhutaan
- b) perheessä käyminen tuntuu velvollisuudelta
- c) perheen tavat tuntuvat oudoilta
- d) en viihdy perheessä
- e) perheen luokse matkustaminen on hankalaa
- f) en saa käydä perheen luona niin usein kuin haluan
- g) en tule toimeen kaikkien perheenjäsenten kanssa

4. Kuinka tärkeänä pidät sitä, että sinulla on ollut kummiperhe Suomessa olosi aikana (asteikolla 1-5, ympyröi vastauksesi)?

1	2	3	4	5
en lainkaan tärkeänä	en kovin tärkeänä	jonkin verran tärkeänä	melko tärkeänä	erittäin tärkeänä

LIITE 2: Suostumus kyselytutkimukseen osallistumisesta

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi: Kummiperhetoiminta kotoutumisen tukena

Tutkija: Jennika Solih

Tutkimustulosten julkaiseminen: Kyselyn pohjalta tehdään opinnäytetyö, joka julkaistaan maaliskuussa 2017. Opinnäytetyö on luettavissa internetissä.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, se ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa hoitooni tai asiakassuhteeseeni.

Suostun osallistumaan tutkimukseen ja vastauksiani saa käyttää kyseisessä tutkimuksessa.

Tämä lomake on käyty läpi tulkin kanssa.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3: Haastattelu

Lihavoidut otsikot ovat keskustelun teemoja, alla olevat kysymykset on kirjattu muistiin, jotta niitä voidaan tarvittaessa käyttää keskustelun virittäjänä. Tämä paperi on vain haastattelijalla.

Kauan sinulla on ollut kummiperhe?

Miten päädyit mukaan toimintaan?

Keskustellaan yhdessä tekemisestä ja kummiperheen luona vierailemisesta

- mitä olet tehnyt kummiperheen kanssa? Oletko käynyt uusissa paikoissa tai tehnyt uusia asioita?
- onko jotain mitä haluaisit tehdä kummiperheen kanssa?
- oletteko tehneet jotain mistä et pidä, mitä?
- mikä on parasta kummiperheessäsi?
- mistä et pidä tai mikä on haastavaa?

Keskustellaan sosiaalisista suhteista

- miten pidät yhteyttä kummiperheeseen? (kuinka usein, haluaisitko kummiperheen ottavan sinuun yhteyttä useammin tai harvemmin, miksi?)
- onko perheessä lapsia, miltä se sinusta tuntuu?
- tuletko toimeen kaikkien perheenjäsenten kanssa? (kyllä: kerrotko, miksi? ei: osaatko kertoa syytä tähän, onko asiaa selvitetty?)

Keskustellaan suomalaisesta kulttuurista ja suomen kielestä

- onko kummiperhe auttanut sinua kielen oppimisessa, miten? (mitä kieltä puhutte, mitä kieltä kirjoitate)
- saako jokin asia sinut vaivaantumaan vieraillessasi kummiperheessä, mikä?
- miltä suomalainen perhe-elämä näyttää ja tuntuu?
- mitä olet oppinut kummiperheeltäsi?
- tuntuuko sinusta että saat olla oma itsesi vai täytyykö sinun muuttaa tapojasi heidän kanssaan?
- mitä kummiperhe tietää sinun kulttuuristasi, oletko opettanut heitä, miten? Ovatko he kiinnostuneita kulttuuristasi?

Keskustellaan siitä, mitä ajattelet kummiperheestä

- onko kummiperhe sinulle tärkeä, miksi on/ei ole?
- sait kummiperheen ennen oleskelulupapäätöstä, oliko se hyvä vai huono asia, miksi?
- **pohdi hetki kaikkea, mistä olemme keskustelleet. Jos ystäväsi kysyy, kannattaako kummiperhetoimintaan lähteä mukaan, mitä vastaisit? Perustele vastauksesi.**

LIITE 4: Suostumus haastatteluun osallistumisesta

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi: Kummiperhetoiminta kotoutumisen tukena

Tutkija: Jennika Solih

Tutkimustulosten julkaiseminen: Haastattelun pohjalta tehdään opinnäytetyö, joka julkaistaan maaliskuussa 2017. Opinnäytetyö on luettavissa internetissä.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, se ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, aineistoa käytetään vain kyseiseen tutkimukseen ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa hoitoni tai asiakassuhteeseeni.

Suostun siihen, että minua haastatellaan (haastattelu nauhoitetaan) ja haastattelussa antamani tiedot käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Tämä lomake on käyty läpi tulkin kanssa.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 5: Tiedote edustajille

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA (Opinnäytetyö)

13.12.2016

KUMMIPERHETOIMINTA KOTOUTUMISEN TUKENA Kummiperhetoiminnan merkitys yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan kotoutumiselle ja hyvinvoinnille

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Edustamaasi nuorta pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa etsitään vastauksia kysymyksiin: minkälaisia kokemuksia nuorilla on kummiperhetoiminnasta, vaikuttaako kummiperhetoiminta nuoren kotoutumiseen ja mitkä ovat asioita, jotka eivät toimi kummiperhetoiminnassa? Keskeistä on saada selville, mitä nuoret ajattelevat kummiperhetoiminnasta ja näin tuottaa toimintaa koordinoivalle Perhetalkoot -hankkeelle tietoa tästä näkökulmasta käsin. Olen arvioinut, että edustamasi nuori sopii tutkimukseen, koska hän on saanut kummiperheen Perhetalkoot -hankkeen kautta. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja nuoren osuutta siinä.

Tutkimuksen toimeksiantajana toimii Helsingin Diakonissalaitoksen Perhetalkoot -hanke ja tutkijana Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Jennika Solih.

Helsingin Diakonissalaitoksen eettinen toimikunta on arvioinut tutkimussuunnitelman ja antanut siitä puoltavan lausunnon.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja nuori voi keskeyttää tutkimuksen koska tahansa. Tutkimuksesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta millään tavalla nuoren asiakassuhteeseen.

Tutkimuksen tarkoitus

Kummiperhetoiminnan tavoitteena on lisätä yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan hyvinvointia sekä tukea hänen kotoutumistaan. Tutkimuksen tarkoitus on tutkia, kuinka nämä tavoitteet ovat täyttyneet ja samalla saada vastauksia alaikäisen turvapaikanhakijan kotoutumista tukeviin ja haastaviin teemoihin. Tutkimukseen pyritään saamaan mahdollisimman monta osallistujaa 54 nuoresta, joilla on tällä hetkellä käynnissä oleva kummisuhde.

Tutkimuksen kulku

Tutkimuksessa käytetään kahta eri tutkimusmenetelmää; kyselylomaketta ja ryhmähaastattelua. Kahden menetelmän käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta ja tuo sen tuloksiin syvyyttä.

Kyselylomakkeella saatu tieto on tärkeää erityisesti hankkeen itsearvioinnille ja sen avulla pystytään luomaan erilaisia tilastoja, jotka ovat helposti käytettävissä esimerkiksi raportointia varten. Kyselylomakkeet pyritään jakamaan kaikille toiminnassa mukana oleville nuorille ja ne käydään läpi tulkin kanssa. Lomake on käännetty kuudelle eri kielelle nuorten äidinkielen mukaisesti. Vastauksien käytöstä tutkimukseen pyydetään erillinen suostumus nuorelta.

Haastattelussa nuoren oma ääni sekä kokemus pääsevät selkeämmin esiin ja kyselylomakkeen väittämiin saadaan enemmän vivahteikkua. Ryhmähaastatteluja järjestetään kaksi, joihin molempiin on tarkoitus saada kolme haastateltavaa. Haastattelussa on mukana tulkki ja siihen osallistuvilta pyydetään erillinen suostumus.

Kaikki tutkimukseen liittyvä aineisto kerätään joulutammikuun aikana 2016–2017.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt

Tutkimuksen avulla pyritään selvittämään kummiperhetoiminnan vaikuttavuutta, mutta sen avulla voidaan myös löytää keinoja kotoutumista tukevien toimenpiteiden kehittämiseksi. Tutkimus pyrkii myös saamaan selville kummiperhetoiminnassa mahdollisesti ilmeneviä haasteita, joihin Perhetalkoot -hankkeen olisi tarpeellista reagoida.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat haitat

Tutkimuksesta ei koidu haittaa siihen osallistuvalla nuorella.

Tietojen luottamuksellisuus, säilytys ja tietosuojat

Edustamaltasi nuorelta kerättyä tietoa ja tutkimustuloksia käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti henkilötietolain edellyttämällä tavalla. Tutkimukseen liittyvä aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Kyselylomakkeisiin vastataan nimettömästi, jotta voidaan taata vahingoittumattomuuden ja yksityisyydensuojan toteutuminen. Myös haastatteluun osallistutaan nimettömänä, eikä sen aikana kerätä tietoja, joiden avulla nuori voitaisiin tunnistaa. Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan.

Nuorten kanssa työskennellessä käytetään tulkkia. Riittävästä tulkkauksesta huolehditaan kaikissa tilanteissa, joissa nuorilta kerätään suostumuksia tai aineistoa.

Tutkimuksen kustannukset ja rahoitus

Tutkimuksesta ei koidu nuorelle minkäänlaisia kustannuksia eikä siihen osallistumisesta makseta palkkiota.

Tutkimuksesta koituvat käännös- ja tulkkaukuskustannukset hoitaa nuoren asumisyksikkö, Perhetalkoot -hanke tai tutkija. Tutkija ei saa tekemästään tutkimuksesta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimustuloksena syntyvä opinnäytetyö julkistetaan Diakonia-ammattikorkeakoulun julkistamisseminaarissa maaliskuussa 2017. Opinnäytetyö tulee luettavaksi valtakunnalliseen opinnäytetöiden internet-tietokantaan Theseukseen. Lisäksi opinnäytetyö toimitetaan Perhetalkoot -hankkeelle sekä Helsingin Diakonissalaitoksen kansainvälisen suojelun ja integraation palvelualuejohtajalle, jotka voivat käyttää tuloksia omaan tiedottamiseensa ja raportointiinsa.

Lisätiedot

Voit tarvittaessa esittää tutkimukseen liittyviä kysymyksiä suoraan tutkijalle.

Tutkijan yhteystiedot

Jennika Solih
sosionomiopiskelija
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Puh. 040 757 3634
Sposti: jjpaunila@gmail.com

LIITE 6: Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2014

MAAHANMUUTTOVIRASTO
MIGRATIONSVERKET
FINNISH IMMIGRATION SERVICE

Turvapaikanhakijat
Yksintulleet alaikäiset, 1.1.-31.12.2014

	Kuukausi												Yhteensä
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Afganistan	2	3	2	3		3	7	4	7	4	2	10	47
Algeria							1	2		2	1		6
Angola	1							1					2
Brasilia			1										1
Egypti			1										1
Eritrea			1										1
Etiopia								1					1
Gambia				3	2	1					1		7
Ghana			1					1					2
Guinea			2	2					3				7
Irak	1	3	3			1	2		1	1	2	1	15
Iran						1							1
Kamerun					1								1
Kansalaisuudeton						1							1
Kongon demokraattinen tasavalta				4	2				1	2	2		11
Libya		1	1										2
Mali											2		2
Marokko	1		2			2	2	2	1		6	1	17
Niger										1			1
Nigeria				1			1						2
Pakistan									1		2		3
Senegal		1											1
Somalia	4	1	3	1	1	5	5	9	6	5	6	2	48
Sri Lanka					1								1
Syyria		1	1	1			1			2			6
Tuntematon										1			1
Ukraina				1			5	1					7
Venezuela				1									1
Yhteensä	9	10	18	17	7	14	24	21	20	18	22	16	196

LIITE 7: Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2015

Turvapaikanhakijat
Yksintulleet alaikäiset, 1.1.-31.12.2015

	Kuukausi												Yhteensä
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Afganistan	5	5	14	1	4	20	43	77	188	390	978	190	1 915
Albania						2	2	1	2	1		1	9
Algeria	4		2	2	1			1		1		1	12
Angola	1	1						1	1				4
Armenia							1						1
Bangladesh									5	8	13		26
Egypti			1										1
Eritrea					1				1	3		1	6
Etiopia				1		2		3	2	2			10
Gambia		3		1	1				1		1	1	8
Guinea			1					1			1		3
Irak	2	3	3	2	9	10	21	81	243	141	74	46	635
Iran								1	14	4	8	3	30
Jemen								1	1	2			4
Kamerun			1		1								2
Kansalaisuudeton								1	2				3
Kenia									1				1
Kolumbia									1				1
Kongon demokraattinen tasavalta								1					1
Kosovo					1								1
Libya			2					1	1	2			6
Mali			1										1
Marokko							1	3	2	6	2	4	18
Moldova								1					1
Nigeria										1			1
Pakistan									1				1
Senegal			1										1
Somalia	5	9	11	9	23	20	38	40	69	20	6	3	253
Sudan							1						1
Syyria	1			1	1	1	1	2	8	12	11	2	40
Tansania				2									2
Tunisia											1	1	2
Tuntematon								3	4	3	4	1	15
Ukraina	1				1				1				3
Valko-Venäjä			2				1		3				6
Yhteensä	19	21	39	19	43	55	109	219	551	596	1 099	254	3 024

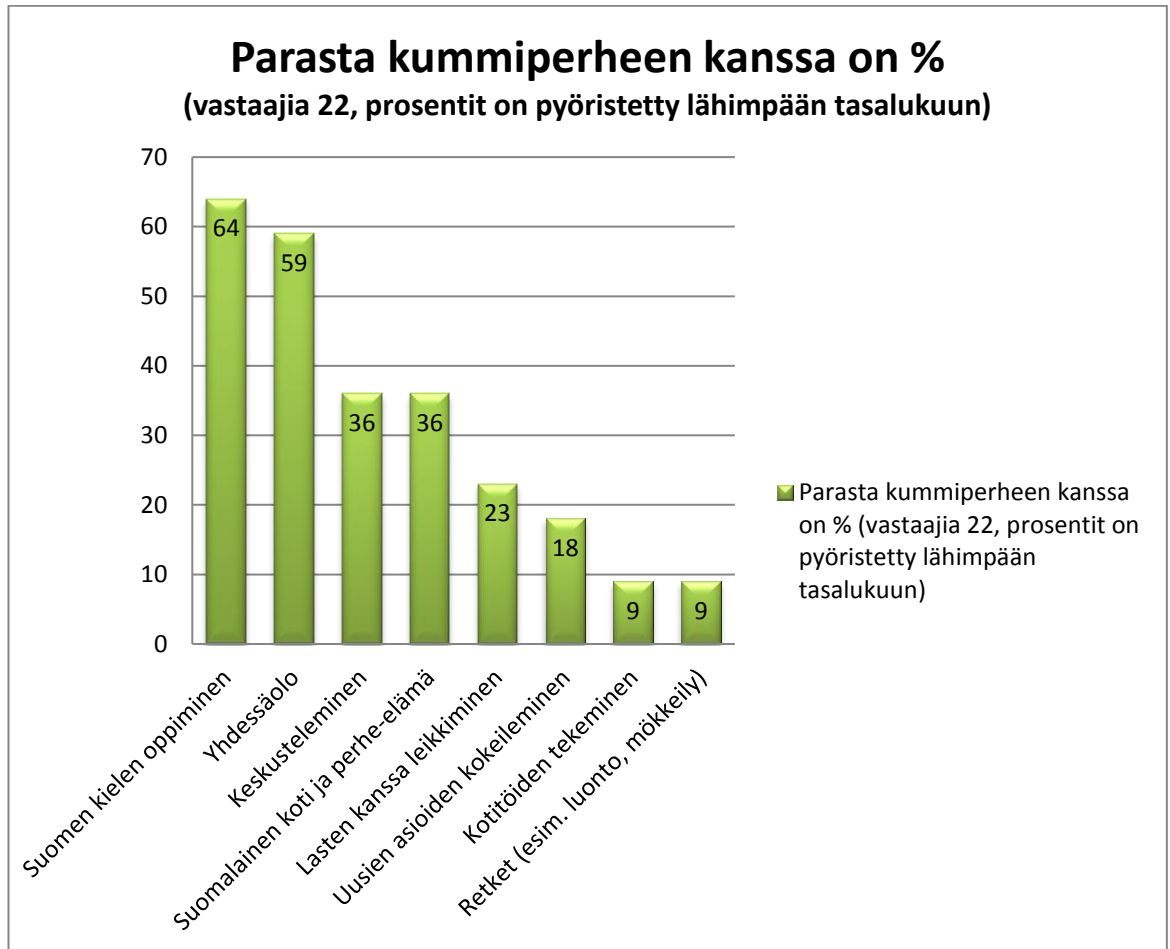
LIITE 8: Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2016

Turvapaikanhakijat

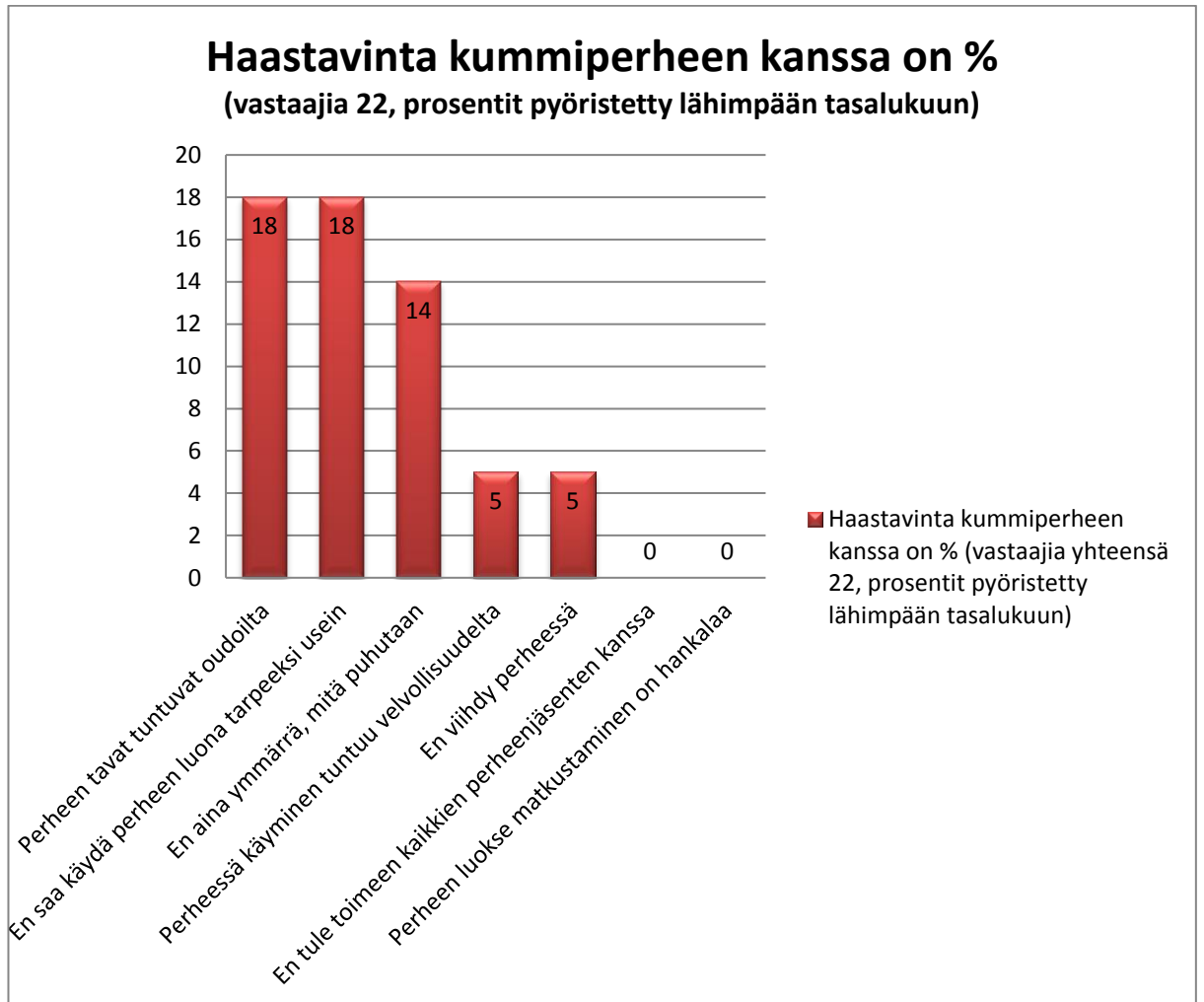
Yksintulleet alaikäiset, 1.1.-31.12.2016

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yhteensä
Afganistan	54	22	3	5	2	4	3	4	4	3	4	1	109
Albania		2						1					3
Angola		2										1	3
Azerbaidzhan	3												3
Burundi											1		1
Egypti			1										1
Eritrea	1			2	1						1		5
Etiopia				1			2						3
Gambia							2	1			1		4
Ghana								1					1
Guinea	1												1
Guinea-Bissau	1										1		2
Indonesia	2												2
Intia	2												2
Irak	24	15	5	2	10	3		3	1	1	1		65
Iran									1		1		2
Jemen		1		1	2								4
Kamerun	1												1
Kansalaisuudeton	1	3											4
Kiina			1					1					2
Kirgisia							1						1
Kosovo											1		1
Libanon	5								4				9
Libya		2									2	1	5
Marokko	1		1		2			1					5
Nigeria					1					1			2
Pakistan								1					1
Serbia	2			2									4
Somalia	1	2	1	1	9	7	7	6	3	3		1	41
Syyria	10	5	1	5	3	1	3	8	15	18	16	12	97
Togo										1			1
Tuntematon				1		1				1			3
Turkki	1			1									2
Ukraina								1		1		1	3
Valko-Venäjä										1	2		3
Vietnam								5					5
Yhteensä	110	54	13	21	30	16	18	33	28	30	31	17	401

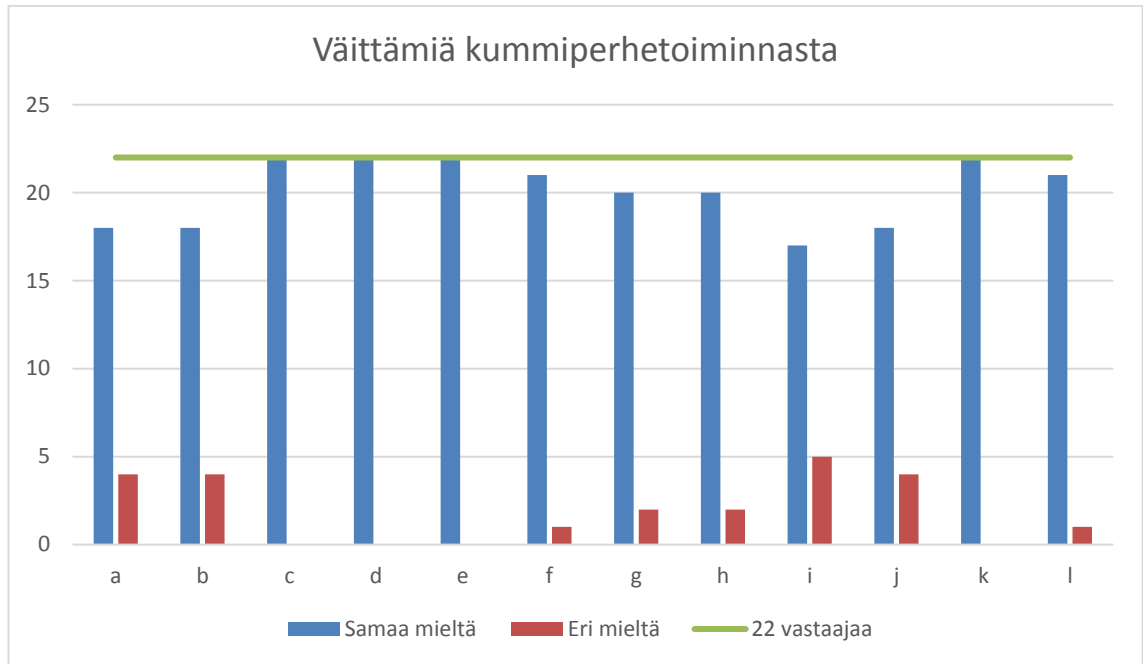
LIITE 9: Parasta kummiperheen kanssa

LIITE 10: Haastavinta kummiperheen kanssa

LIITE 11: Väittämiä kummiperhetoiminnasta

Samaa mieltä

(% pyöristetty lähimpään tasalukuun)

a) Olemme menneet kummiperheen kanssa paikkoihin, joihin en olisi muuten mennyt	82 %
b) Olemme tehneet kummiperheen kanssa asioita, joita en olisi muuten tehnyt	82 %
c) Kummiperhe on vähentänyt yksinäisyyden kokemuksiani	100 %
d) Kummiperheen kautta minulla on elämässäni uusia ihmisiä ja sosiaalisia suhteita	100 %
e) Olen oppinut puhumaan paremmin suomea kummiperheen avulla	100 %
f) Olen oppinut suomalaisia tapoja kummiperheen avulla	95 %
g) Kummiperhe on lisännyt hyvinvointiani	91 %
h) Olen oppinut kummiperheeltä suomalaisesta yhteiskunnasta	91 %
i) Olen opettanut kummiperheelle tapoja omasta kulttuuristani	77 %
j) Kummiperhe on oppinut avullani uusia asioita lähtömaastani	82 %
k) Minusta on hyvä, että sain kummiperheen jo odottaessani oleskelulupapäätöstä	100 %
l) Kummiperhe on auttanut minua tuntemaan itseni osaksi suomalaista yhteiskuntaa	95 %